

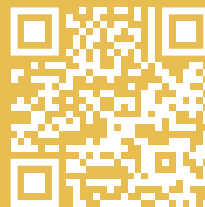
Strafhof versus **NETANYAHU**: antizionisten winnen de propagandastrijd | De **SLAPPE KNIËN** van de universiteiten | Demonstranten **BEDREIGEN** ME'ers: 'We weten waar je woont!' | Hoe **REMBRANDT** de familie Katz hielp overleven

**Het NIW lezen,
waar u ook bent?**

**Neem een digitaal
abonnement!**

**U leest zo op
donderdag al de
nieuwe editie**

**U heeft al een digitaal
jaarabonnement voor € 102,-**

Bent u al abonnee van het gedrukte NIW?
Dan heeft u ook automatisch recht op de digitale
versie. Daarvoor heeft u een wachtwoord nodig
dat u kunt aanvragen op de website NIW.nl/
abonneren. U vindt bovenin een aparte link.

NIW
NIEUW ISRAËLIETISCH WEEKBLAD

NIW 31

24 MEI 2024 • 16 IJAR 5784

‘Wie nog niet begreep hoe de nazihysterie ooit kon ontstaan, hoeft alleen maar om zich heen te kijken’

Esther Voet, pagina 7

‘De laatste weken zie ik steeds meer op tegen een terugkeer naar Nederland’

Asjer Waterman, pagina 24

‘Die demonstranten denken alleen aan zichzelf’

Dmitri Makhtin, pagina 31

opinie 10

Bent u wel lid?

Een nieuwe Kultuurkamer, die de Ware Artiësten de weg wijst naar de vaderlandse volkskunst. Met Nasdrin Dchar als rijkscommissaris. Hoe ver is die dystopie nog van ons verwijderd?

binnenland 14

Iedereen is expert

Culturele insiders capituleren niet alleen zodra betogers in zicht komen, zij wanen zich ook deskundig op het gebied van de Gazaorlog. Veelal leunen de betweters op foute informatie.

uit de gemeenschap 20

Bibelûndersyk

Friese taalfoutjes zetten Wopke van der Lei op het spoor: waar kwam toch die bijbel in zijn familie vandaan? Hij ontdekte een dramatisch onderduikverhaal en vraagt zich af: wie weet meer?

column 30

Weerwoord

Studentenrabbijn Yanki Jacobs bevindt zich in het oog van de academische storm. De interpretatie die de partijen geven aan woorden, lijkt de boosdoener. Wat kunnen we daartegen doen?

Inhoud

In beeld	4
Varia	6
Ebrahim Raisi	11
Analyse Israël	12
Universiteiten	16
Opinie Bart Schut	19
Kunsthandel Katz	22
Watermannen	24
Jewcy	25
Cultuurtips	26
Familieberichten	29
Mensch	31
Column Esther Porcelijn	32
Culinair	33
Foto's, reacties en colofon	34

Benjamin Netanyahu
Foto: Chaim GoldbergFlash90
Bewerking: Marc Bulters

De eerste keer

Het zal je maar gebeuren. Heb je al de zenuwen voor zo'n belangrijke dag, word je een paar uur van tevoren gebeld dat je maar beter door de zijingang naar binnen kunt sluipen. Het overkwam NIW-bestuurslid Ran Sasson en Gabriella Link. Al maanden van tevoren had het stel een burgerlijk huwelijk in het Amsterdamse stadhuis gepland. Maar op de dag zelf vond het debat plaats over het politietoetreden bij de studentenrellen. Gevolg: rondom de Stopera, waar het stadhuis zetelt, werden anti-Israëlische betogers verwacht. Niet het leukste publiek om mee geconfronteerd te worden als je wilt trouwen, zeker niet voor Gabriella en Ran. Maar ook de zijingang leek niet veilig genoeg voor het echtpaar in spe, want die betogers doken inderdaad op. Koortsachtig werd gezocht naar een andere oplossing.

Drie kwartier voor de geplande huwelijksceremonie diende zich een oplossing aan: burgemeester Halsema bood het aanstaande echtpaar plus aanhang haar ambtswoning aan. En zo zat het hele gezelschap nog geen uur later op een locatie waar niemand van had durven dromen, honderd keer mooier dan de Stopera. "Het is een bizar mooie locatie, en het weer was fantastisch. De zon scheen en we mochten zelfs nog foto's maken in de tuin van de ambtswoning." Gabriella en Ran werden zo het eerste paar ooit dat in de ambtswoning in het huwelijk trad. Het burgerlijk huwelijk, wel te verstaan, want het religieuze huwelijk, de choepa, staat gepland voor eind augustus.

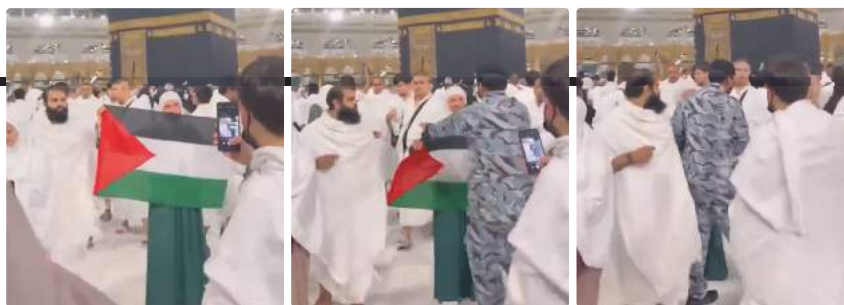

MEKKA

Pallievlag niet welkom

In Amsterdam kun je geen twee keer de hoek om gaan of je komt er wel een tegen: een Palestijnse vlag, waarschijnlijk opgehangen door iemand die nauwelijks weet waar het conflict tussen Israël en Hamas om gaat. De 'pallievlag' is het Che Guevara-T-shirt van deze tijd. Maar niet overal is het rood-wit-zwart-groene

dundoek even welkom. Op deze beelden te zien hoe de politie van Saoedi-Arabië snel een vlag weghaalt bij de Kaaba in Mekka, de heiligste plaats in de islam.

Zoals zoveel landen in het Midden-Oosten belijden de Saoedi's hun solidariteit met de Palestijnen met de mond en niet veel meer. Dat blijkt

al uit het feit dat het land niet bereid is ook maar één vluchteling uit Gaza op te nemen. En uit het feit dat de Saoedische machthebbers zo snel mogelijk een bondgenootschap met de Amerikanen willen sluiten, waarvan een onderdeel normalisering van de relatie met de Joodse staat zou zijn.

'Als er nu een Palestijnse staat was, zou die door Hamas geregeerd worden en hadden we een Talibanachtige staat. Is dat wat westerse progressieven willen?'

Schrijver Salman Rushdie begrijpt de houding van links in het Gazaconflict niet

AVSHALOM SASSONI/FLASH90

In Tel Aviv is 'Hurricane' weer gewoon 'October rain'

Eden Golan zong zaterdagavond, een week na het Eurovisie Songfestival, haar originele inzending *October rain* op het 'Gijzelaarsplein' in Tel Aviv. In haar eerste optreden sinds het Eurovisiesongfestival zei de 20-jarige zangeres dat ze de originele versie wilde gebruiken die de organisator van het liedjesfestival had afgewezen. De tekst zou verwijzen naar 7 oktober. Het nummer bevat fragmenten als 'schrijvers van de geschiedenis, sta bij mij', 'Ik ben nog steeds nat van de oktoberregen' en de Hebreeuwse passage: "Er is geen lucht meer om te ademen, geen plaats, geen ik van dag tot dag. Het waren allemaal goede kinderen, allemaal," die zou refereren aan de slachtoffers van 7 oktober.

"Ik bid dat iedereen naar huis komt. Ik zal onze stem laten

horen in Israël en daarbuiten, totdat iedereen is teruggekeerd", zei Golan. Het evenement van zaterdagavond in Tel Aviv werd aangekondigd als een 'internationale bijeenkomst', anders dan de demonstraties die wekelijks op dezelfde locatie worden gehouden. Naast toespraken van gijzelaarsfamilies en buitenlandse diplomaten waren er muziekoptredens. De Amerikaanse influencer Montana Tucker sloot af met het Hatikva.

Op sociale media liet de 89-jarige Franse actrice Brigitte Bardot weten fan te zijn van de Israëlische popster. "Ik wil de formidabele Eden Golan feliciteren. Moedig! Ze heeft een prachtig voorbeeld gesteld voor de wereld, wat een waardigheid! Bravo!" liet zij op een handgeschreven briefje weten.

ROTTERDAM

Joodse studenten onderdak

Rotterdam heeft een nieuwe studentenvereniging. Geen corporale club met lugubere ontgroeningen, maar een veilige, gezellige haven voor Joodse studenten. De 'Jewish Student Association' richt zich op onderlinge verbinding door diverse culturele, educatieve en sociale evenementen. Zo is er al een gastcollege georganiseerd met oud-minister Uri Rosenthal, een excursie naar Amsterdam en een samenwerkingsproject met de tegenhanger in Brussel.

Met deze initiatieven hoopt de vereniging een hechte gemeenschap te creëren, waarin Joodse studenten zich kunnen ontwikkelen en onderling verbonden blijven. Dus voor alle Joodse Rotterdamse studenten onder onze lezers: aarzel niet een kijkje te nemen.

DOCUMENTAIRE

Succesvolle actie tegen spreekkoren

Vier jaar geleden zette eredivisieclub FC Utrecht het project 'Zij aan Zij' op. Het initiatief, waarin wordt samengewerkt met onder meer de Anne Frank Stichting, wil een tegengeluid bieden tegen spreekkoren in het stadion waarin antisemitisme weerklinkt. Die gescandeerde teksten kwamen regelmatig terug, vooral wanneer tegen Ajax werd gevoetbald.

Beeld uit de documentaire op YouTube

Het project kreeg veel aandacht en won diverse aanmoedigingsprijzen. Nu is er een documentaire over Zij aan Zij te zien op het YouTube-kanaal van FC Utrecht. Daarin komt onder anderen medewerkster Carla Vleeschhouwer aan het woord, een Joodse inwoner van de domstad. Samen met supporters van FC Utrecht bezocht zij Kamp Westerbork. Verschillende leden van de LJG Utrecht, tevens supporters van de voetbalclub, werken mee aan het project.

ERFGOED

Joods Schooltje Leek heropend

Na zeven maanden grondig renoveren, verduurzamen en museaal herinrichten is het Joods Schooltje in het Groningse Leek op 1 mei heropend. Een team medewerkers en vrijwilligers slaagde erin het museum in het charmante gebouwtje, waar ooit Joodse kinderen les kregen, volgens planning voor 4 mei af te leveren.

Bij de inhuldiging sprak Martin de Boer, voorzitter van de Samuel Levie Stichting die het pand beheert. De voorzitter van PJG Noord-Nederland

Lex van der Star sloeg de mezoza aan. Ook burgemeester Ard van der Tuuk van gemeente Westerkwartier hield een speech en knipte samen met Van der Star een lint door, waarmee de officiële opening een feit was.

Sinds 30 jaar fungeert de voormalige school als verzamelpaats voor Joods erfgoed uit de regio. Daarnaast wordt een educatieprogramma ontwikkeld voor het voortgezet onderwijs. Het Schooltje blijft bij de tijd: in de vernieuwde inrichting wordt via touchscreens de link naar Joods leven anno nu gelegd.

Gevaarlijke cocktail

Terwijl het de aanklager van het Internationaal Strafhof, waar Den Haag zo trots op is, zijn voornemen bekendmaakte Benjamin Netanyahu en Yoav Gallant te vervolgen, werd bij de Verenigde Naties in New York twee minuten stilte gehouden voor de Slachter van Teheran, Ebrahim Raisi. Ook de hotemetoten van de EU konden het niet nalaten het Iraanse volk te condoleren met de dood van deze tiran, leider van een bewind dat alleen vorig jaar al verantwoordelijk was voor achthonderd executies. Iran is na China het land met verreweg de meeste ter dood gebrachte tegenstanders van het regime. Dat is al jaren en jaren zo.

De kafkaëske ontwikkelingen in de afgelopen week laten zien hoe verrot de internationale politiek is. We zijn terechtgekomen in een omgekeerde wereld en alle pijlen zijn gericht op Israël, de gemeenschappelijke vijand. Want de voorgenomen aanklacht van het Strafhof is koren op de molen van het gepeupel. In de Verenigde Staten, Europa en Nederland.

Gepeupel, ja. Want dat is het. Hoezeer universitair docenten ons ook willen doen geloven dat die protesterende studenten onder hun goedkeurende blikken reuzegoed geïnformeerd zijn, weten de daadwerkelijk geïnformeerden wel beter. Wie nog niet begreep hoe de nazihysterie ooit heeft kunnen ontstaan, hoeft nu alleen maar om zich heen te kijken. Het is een levensgevaarlijke cocktail van laffe politici, vaak met islamitisch geld omgekochte leden van de intelligentsia (die zich overigens veel kundiger voordoen dan ze zijn), van haat doordrenkte moslims, een monsterverbond tussen die islamisten en politiek links, hier en daar een verdwaalde rechts-extremist, een groot deel van de journalistieke pers dat valse data gebruikt, correcte data negeert en het vuurtje aanwakkert, goedwillende en onwetende 'rolmodellen' die hun ego en imago willen oppoetsen en een kudde die daar als makke schapen achteraan loopt.

Kortom, het is wat ze in het Engels een *perfect storm* noemen. Uitleg over wat zionisme werkelijk is, wordt genegeerd. Dat het in werkelijkheid een anti-koloniale stroming is. Je hoeft echt geen aanhanger van Netanyahu of van zijn – in mijn ogen abjecte – kabinet te zijn om te zien dat de wereld op z'n kop staat. De vraag mag gerust gesteld worden wat er gebeurt als de bovengenoemde kongsi zijn zin krijgt. Wordt de wereld er dan een beetje beter op? Zullen vrije, democratische, westerse samenlevingen er dan net zo blijven uitzien als nu? Die wereld is nu al kreupel. Is die u lief, laat dan nu uw stem horen, want die is harder nodig dan in de afgelopen 80 jaar. ■

Esther Voet, hoofdredacteur
Twitter: @esther_voet

Paus Franciscus begroet zijn 'oude vriend', rabbijn Sergio Bergman

WUPJ

RADICALEN

Palestinapartij bij EU-verkiezingen

In Duitsland, Italië en Griekenland doet Mera 25 voor het eerst mee aan de Europese verkiezingen. Die worden dit jaar op 6 juni gehouden. Mera 25 is een Europese radicale partij die zich inzet voor een nieuwe Green Deal en voor de Palestijnen. De extreem-linkse partij is in 2019 opgericht door de Griekse oud-minister Yanis Varoufakis, de naam is een Grieks acroniem voor 'Europees Realistisch Ongehoorzaamheidsfront'.

Om mee te doen aan de Duitse Europese verkiezingen waren vijfduizend handtekeningen nodig. De antisemitische popster Roger Waters sprak zijn steun uit en riep op handtekeningen te verzamelen om 'tegen het Duitse establishment en voor mensenrechten' te stemmen.

Op de Duitse tv is inmiddels een verkiezingsfilmpje te zien met een larmoyant verhaal van Ayah Rabah, arts uit Gaza. In Duitsland ondervond ze naar eigen zeggen kilte en zwijgen over het lot van de Gazanen. Bovendien vernam zij later dat Duitsland de op een na grootste wapenexporteur aan Israël is en zodoende betrokken in de oorlog. "Mera25 is de enige partij die opkomt voor de vrijheid van Palestina," vertelt Rabah in het Arabisch, waarmee de partij blijkbaar de groeiende Arabische stem in Duitsland probeert te mobiliseren. Hoewel Mera25 bezig is uit te groeien tot het radicale broertje van Volt, is de partij nog niet in Nederland actief.

VATICAN

Liberalen op audiëntie

Leiders van de Internationale Unie van Progressief Jodendom (WUPJ) kregen deze week een audiëntie bij paus Franciscus in Vaticaanstad. Bij de bijeenkomst, die de banden tussen religieuze gemeenschappen moest onderstrepen, was een delegatie van 25 leden van de WUPJ aanwezig. De Argentijnse rabbijn Sergio Bergman, voorzitter van de WUPJ en een oude vriend van de paus, leidde de delegatie. Hij presenteerde een overzicht van de activiteiten van de WUPJ, waaronder de viering van de tiende verjaardag van Beth Hillel, een liberaal-Joodse gemeenschap in Rome. Bergman besprak ook de huidige situatie in Israël.

De leider van de rooms-katholieke kerk benadrukte in zijn toespraak het belang van samenwerking met groepen van verschillende religies om broederschap en eenheid te bevorderen. De delegatie schonk Franciscus een 'Unie-mezoëza', die de progressieve en zionistische Joodse identiteit symboliseert, samen met een geel lint en een naamplaatje, symbolen van solidariteit met de gijzelaars.

FONDSENWERVING

Synagoge van Siena in gevaar

De synagoge van de Italiaanse stad Siena is vorige maand door Europa Nostra uitgeroepen tot een van de elf meest bedreigde erfgoedlocaties in Europa. Europa Nostra lobbyt voor monumenten- en erfgoedbehoud,

richt zich op bedreigde locaties en kent jaarlijkse prijzen toe aan restauratieprojecten. De synagoge ligt op een steenworp afstand van het centrale Piazza del Campo, in de buurt van de voormalige Joodse wijk in de middeleeuwse stad. Het gebedshuis werd gebouwd in 1786 door de architect Giuseppe del Rosso. Die voegde zeldzame rococo- en neoclassicistische elementen, waar jaarlijks duizenden toeristen op afkomen. Op de buitenkant van de synagoge staan twee gedenkplaten ter nagedachteenis aan de deportaties van de Joden uit Siena in de Tweede Wereldoorlog en een pogrom in 1799.

De aardbeving in februari 2023 veroorzaakte structurele schade aan het gewelf, het dak en de muren van de sjoel, waardoor die instabiel is. De ingang is nog steeds afgezet met een koord en religieuze diensten zijn verplaatst naar een kleine ruimte in de vrouwengalerij op de tweede verdieping. In september lanceerde de Joodse gemeenschap van het naburige Florence een fondsenwervingscampagne om in totaal 368 duizend euro voor de restauratie op te halen.

SAILKO

'Ik hou wel van een beetje Jodenhaat om een show op smaak te brengen'

Jerry Seinfeld lacht om anti-Israëllactivisten die zijn stand-upconference probeerden te verstoren

HAMAS

Abou Eenarm voorlopig vrij

Amin Abu Rashed, alias 'Abou Eenarm', mag in vrijheid zijn proces afwachten. De fondsenwerver wordt ervan verdacht meer dan 11 miljoen euro aan Hamas te hebben doorgesluisd. Vanaf juni vorig jaar zat Rashed in voorarrest. Zijn medische toestand was doorslaggevend voor de schorsing van zijn voorarrest. Volgens publicist Kees Broer, die de zaak nauwlettend volgt en op de zitting aanwezig was, haalde Abou Rashed ter plekke zijn glazen oog uit zijn oogkas om zijn toestand aan te tonen.

Het Openbaar Ministerie liet inmiddels de aanklacht wegens het leiden van een criminele organisatie vallen, maar bracht wel nieuwe Hamascontacten aan het licht. Zo zou Rashed in direct contact staan met Ismail Barhoum, een van de Hamasleiders in Gaza die op de sanctielijst staat. Via het Jerusalem Development Fund vroeg deze man Abou Rashed om geld. Bovendien kreeg Abou Eenarm uit handen van Hamasleider Ismail Haniye een Palestijns paspoort.

Zijn advocate Jill Leyten is van mening dat Rashed 'van de H van humanity is en niet van de H van Hamas'. De reclassering vindt eveneens dat de Palestijnse fondsenwerver zich 'niet vereenzelvigd met Hamas'. De volgende tussentijdse zitting is op 9 juli, wanneer de inhoudelijke zitting begint, is nog niet bekend. Buiten de rechtbank werd gedemonstreerd voor Abou Rashed.

TEGENGELUID

Demonstreren voor Israël

Voor het Vredespaleis in Den Haag vond op 17 mei bij wijze van noodzakelijk tegenwicht een pro-Israëlische

SCREENSHOT DAILY MAIL

Blinken rockt in Kiev

De Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Antony Blinken maakte tijdens een ongeplande zakenreis veel indruk met zijn muzikale vaardigheden. Nadat het Amerikaanse Congres een steunpakket van 61 miljard dollar voor Oekraïne had goedgekeurd om de verdediging tegen Rusland te ondersteunen, reisde de Joodse Blinken naar Kiev. In de hoofdstad van Oekraïne bezocht hij een bar waar hij de lokale rockband vergezelde op het podium. De 62-jarige Blinken pakte een gitaar op en speelde *Rockin' in the free world* van Neil Young mee in spijkerbroek en zwarte sneakers.

Een korte toespraak van de linkshandige amateurgitarist kon niet uitblijven: "Ik weet het, dit is een heel moeilijke tijd. Jullie soldaten en jullie burgers lijden vreselijk. Maar jullie moeten weten dat de VS jullie steunt, net als tal van andere landen. Jullie vechten niet alleen voor Oekraïne, maar voor de hele vrije wereld. En die vrije wereld steunt jullie onvoorwaardelijk."

demonstratie plaats. De Joodse staat verdedigde zich die dag bij het Internationaal Gerechtshof tegen het tussentijdse verzoek van Zuid-Afrika voor een onmiddellijke en onvoorwaardelijke terugtrekking van Israël uit de Gazastrook. Gilad Noam, de advocaat namens Israël, wees op

de militaire noodzaak van de operatie. Ook noemde hij de zitting een aanfluiting vanwege de onterechte beschuldiging van genocide.

Tijdens Noams slotwoord gilde een vrouw in het publiek meermaals 'leugenaars', totdat zij verwijderd werd. Inmiddels heeft Egypte zich gevoegd

bij de zaak van Zuid-Afrika. Maar zelf doet Israël en Hamas' buurland niet veel om de vermeende genocide te voorkomen door bijvoorbeeld de bevolking van Rafah op te vangen. De demonstratie buiten het Vredespaleis was georganiseerd door Christenen voor Israël. ■

IDO MENDO

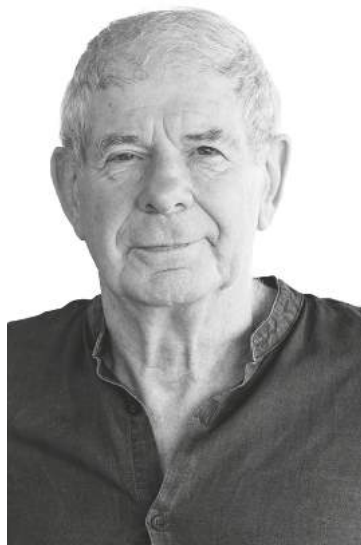

Kultuurkamer

Frits Barend

De moderne cultuurbewakers beogen de vaderlandse kunstenaar terug te leiden naar de eigen volksgemeenschap

Vrijdag 10 mei in de vroege ochtend werd artistiek Nederland overvallen door de oprichting van de Nieuwe Nederlandsche Kultuurkamer (NNK). Vrijwel onmiddellijk nadat Israël zich op 9 mei laat in de avond als vijfde land had geplaatst voor de finale van het Eurovisiesongfestival, werd in een geheime bijeenkomst de door eenieder beminde Nasrdin Dchar benoemd tot nationale Rijkskunstcommissaris. Naast hem is Najib Amhali aangesteld als overste eerste klas Humor en zullen Ramsey Nasr en Tofik Dibi als cultuurcommandanten de Ware Artiesten (WA) anno 2024 vertegenwoordigen.

De Nieuwe Nederlandsche Kultuurkamer ziet het als zijn taak 'onze Hollandsche kunstwereld' te vrijwaren van culturele uitingen waaraan kunstenaars uit bijvoorbeeld Israël deelnemen. Daarom betreurt de NNK de beslissing van het Concertgebouw het aanvankelijk geannuleerde concert van vier Israëlische musici alsnog te laten doorgaan. Eerder in maart hadden NNK-leden nog tevergeefs een beroep gedaan op de Fries Joost Klein om het Eurovisiesongfestival te boycotten. Klein negeerde tot ergernis van de Kultuurkamer de oproep tot een boycot en stond in Malmö ook nog eens in Israëlisch blauw-wit en niet in Hollands oranje op het podium. Na een vermeende aanvaring met een camera-vrouw ontbrak Klein uiteindelijk bij de finale, tot genoegen van de NNK.

Hypocrisie

Ook uitten de initiatiefnemers hun ongenoegen over de deelname in Malmö van de Israëlische zangeres Eden Golan, van wie wordt vermoed dat ze Joods is. Door de deelname van Israël is het liedjesfestijn volgens de NNK verworden tot een festival van hypocrisie. Als voorbeeld van hypocrisie herinneren de cultuurofficials ons eraan dat Israël al twintig jaar een genocide uitvoert in Gaza. Genocide is een ander woord voor volkerenmoord. Begin deze eeuw woonden in Gaza nog geen miljoen mensen. Als gevolg van de genocide is de bevolking deze eeuw gegroeid tot rond de 2,2 miljoen. De genocidale verdubbeling van de bevolking in een concentratiekamp is uiterst verdacht en verdient alleen daarom al ons aller aandacht, beweren bestuursleden van de NNK al maanden.

In het handvest van het nieuwe bestuurslichaam staat dat de deelname van Israël en Nederland aan de finale van het Eurovisiesongfestival per onmiddellijk dwingt tot een herijking van onze opvatting van cultuur. De

moderne cultuurbewakers beogen de vaderlandse kunstenaar terug te leiden naar de eigen volksgemeenschap. Cultuurwerkers moeten deel uitmaken van het volk en dientengevolge de wensen van de onlangs benoemde kunstleiders volgen en steunen. Steeds meer 'Nederlandsche kunstenaars' raken in de opvatting van de NNK vervreemd van het volk en horen daarom geen podium te krijgen in vaderlandse theaters. Onder hen zangeres Lenny Kuhr, grappenmaker Hans Teeuwen, acteurs Jeroen Krabbé en (Limburger) Huub Stapel, dirigent Jules van Hessen.

Open brief

De Nieuwe Nederlandsche Kultuurkamer verwerpt in haar handvest de twee eeuwen oude opvatting van de liberaal Thorbecke dat cultuur vrij moet zijn van politieke invloeden. Mede daarom hadden Joost Klein en Eden Golan geweerd moeten worden van de Europese liedjeswedstrijd. De NNK zal vanaf dit jaar tot zegen van volk en vaderland via decreten uitvaardigen wat nationale cultuur inhoudt. De instelling was dan ook blij verrast door het commentaar van Cornald Maas tijdens en rond het festival in Malmö en ziet in hem een waardig vertegenwoordiger van het nieuwe culturele gedachtegoed.

De open brief van tientallen vaderlandse artiesten, kunstenaars en publicisten over de situatie in Gaza ziet de Nieuwe Nederlandsche Kultuurkamer ook als teken van steun. Kunstenaars en artiesten die de voorgeschreven kunstrichtlijnen overtreden, worden uitgesloten als lid van de Kamer. Dientengevolge wordt het hun, tot heil onzer vaderlandse cultuur, verboden op te treden op de nationale radio en televisie en in openbare ruimtes van de Rijn tot de Noordzee. ■

Ebrahim Raisi en Irans 'Hoogste Leider' Ali Khamenei (l)

Dood van een slager

Het helikopterongeluk dat een einde maakte aan het leven van de 'Slager van Teheran', de Iraanse president Ebrahim Raisi, maakt de weg naar de absolute macht in de Islamitische Republiek vrij voor de zoon van de Hoogste Leider.

BART SCHUT

An het condoleanceregister is veelal te zien wat voor persoon de overledene was. Na de dood van Ebrahim Raisi stroomden de verklaringen van verdriet en ontzetting binnen. Van Hamas. Van Hezbollah. Van de Houthis. Uit Syrië, uit Rusland en China. Dat zich hier de wel vaker toondove voorzitter van de Europese Raad bij voegde, de Belg Charles Michel, toont aan hoe weinig benul men in Brussel van het Midden-Oosten heeft. Michels 'gedachten gaan uit naar de familie' van de slachtoffers van het helikopterongeluk waarin Raisi om het leven kwam. Over de families van de slachtoffers van 'de beul van Teheran' zei de Brusselse technocraat niets, net zo min als EU-buitenlandcommissaris Josep Borell, die ook al in de strijd tussen Israël en Hamas toonde dat zijn morele kompas niet altijd het noorden weet aan te geven.

Want dat de wereld er geen slechtere plaats op is geworden met het verscheiden van Ebrahim Raisi, zoals de Iraanse president werd ge-

boren, zal eenieder met enig ethisch besef moeten toegeven. In Iran zelf staken burgers vuurwerk af om Raisi's dood te vieren. Die verdiende zijn bloedige bijnaam eind jaren tachtig toen hij als lid van de Iraanse 'doodscommissie' verantwoordelijk was voor de marteling en executie van tienduizenden mannen, vrouwen en kinderen die ervan beschuldigd werden leden van de oppositie tegen het fundamentalistisch-islamitische regime in Teheran te zijn.

Wreedheid

In de loop der jaren werd Raisi er niet milder op. Na een periode als procureur-generaal deed hij in 2016 voor het eerst mee aan de presidentsverkiezingen. Als havik verloor hij die van de naar ayatollah-maatstaven gematigde president Hassan Rouhani. In 2021 probeerde Raisi het opnieuw en ditmaal stond het regime een nederlaag van de ultraconservatieve factie niet toe. Gematigde deelnemers, laat staan oppositiekandidaten, werden zonder pardon van de kieslijst geschrapt en dus

'won' Raisi, ondanks de laagste opkomst ooit bij verkiezingen in de Islamitische Republiek.

De op dat moment 60-jarige Ebrahim Raisi werd op 3 augustus 2021 ingezworen als president van de Islamitische Republiek Iran. Zoals altijd droeg hij daarbij de zwarte tulband die afstammelingen – of zij die dat beweren te zijn – van de profeet Mohammed dragen. Als staatshoofd was Raisi het uithangbord van de onderdrukking van protesten tegen de dictatuur in zijn land en van het antisemitisme dat het regime in Teheran als sinds de Islamitische Revolutie van 1979 kenmerkt. Hij zag erop toe dat de verplichte hoofddoek met hernieuwde felheid – en wreedheid – werd afgedwongen en dat protesten daartegen bloedig werden neergeslagen. Homoseksuele relaties waren 'beestachtig', vond de president.

Kapers op de kust

Toch was hij in zijn functie niet de machtigste man van Iran. Die twijfelachtige eer is voorbehouden aan de 'Hoogste Leider', Ali Khamenei. Wel werd Raisi beschouwd als potentieel opvolger van de 85-jarige Khamenei. Daarbij had hij stevige concurrentie van de zoon van de Hoogste Leider, Mojtaba Khamenei. Met Raisi's dood lijkt de kans op een openlijke en potentieel bloedige strijd om de macht in Teheran af te nemen, al zijn er meer kapers op de kust, zoals mede-*hardliner* Ahmad Khatami.

Met name op sociale media doen complottheorieën over Raisi's dood de ronde. Daarbij wordt

Met Raisi's dood neemt de kans op een bloedige machtsstrijd in Teheran af

zoals altijd vooral gekeken naar Israël, dat zich haastte te verklaren niets met het neerstorten van de helikopter te maken te hebben. Dat de media-afdeling van Hamas wist te melden dat de piloot van Raisi's toestel 'Eli Kopter' zou heten, mag afgedaan worden als een vertaalfout van niet al te snuggere terroristen, maar het voedde de geruchten in de door complotten geobsedeerde Arabische wereld natuurlijk wel. Israël heeft geen belang bij de dood van Raisi: in Iran is aan alles gebrek, behalve aan ultraconservatieve, Joden hatende ayatollahs om zijn stoel te vullen. ■

De locatie en het wrak van Raisi's neergestorte helikopter waar reddingswerkers zijn lichaam bergen. Ook minister van Buitenlandse Zaken Hossein Amir-Abdollahian kwam bij het ongeluk om het leven

Een propaganda-overwinning voor antizionisten

De beschuldigingen van het Internationaal Strafhof in Den Haag aan de staat Israël lijken niets te maken te hebben met de realiteit van de oorlog in Gaza. Het haast onvermijdelijke arrestatiebevel tegen Netanyahu lijkt een ernstige tegenslag voor de Joodse staat, maar niet noodzakelijkerwijs voor de omstreden premier zelf.

BART SCHUT

Het is nauwelijks voorstelbaar hoe intensief de druk uit de Arabische wereld geweest moet zijn op Karim Khan, de hoofdaanklager van het Internationale Strafhof (ICC). Sinds zijn aanklacht tegen premier Benjamin Netanyahu en defensie-minister Yoav Gallant mogen complottheorieën over de machtige Joodse lobby – tegenwoordig meestal aangeduid met de marginaal minder racistisch klinkende eufemismen ‘Israëllobby’ of ‘zionistische lobby’ – definitief naar het rijk der fabelen verwezen worden. Niet dat dit zal gebeuren: ‘antizionisten’ leven nu eenmaal in hun eigen parallelle werkelijkheid.

Datzelfde lijkt te gelden voor aanklager Khan, gezien zijn bizarre beschuldigingen aan het adres van de Joodse staat. Niet wat we die niet eerder gehoord hebben, maar ze klinken toch anders wanneer de in toga gestoken aanklager van het *International Criminal Court* de leugens herhaalt die je normaal gesproken te horen krijgt van met kaffiya's vermomde campusbezitters. Want de

aanklachten tegen de Israëlische premier zijn *niet*, ik herhaal *niet* op feiten gebaseerd. Ze zijn subjectieve interpretaties gebaseerd op politieke – zo niet racistische – opvattingen. Kortom, alles waarvan een gerechtshof zich verre behoort te houden.

Dit is waar Karim Asad Ahmad Khan de Israëlische premier en minister van beschuldigt: “Het veroorzaken van uitroeiing, het veroorzaken van hongersnood als oorlogswapen inclusief het onthouden van humanitaire hulpgoederen, het bewust tot doelwit maken van burgers in een conflict.” Waar te beginnen met de weerlegging van zulke klinkklare nonsens en kwaadaardige leugens?

Propagandaleugens

In het parallelle universum van Israëlhaters wordt de werkelijkheid omgedraaid en dat is precies wat Khan hier doet. Uitroeiing? Er zijn zelden zo weinig burgers gedood in een oorlog in een dichtbevolkt stedelijk gebied terwijl de vijand hen als menselijk schild gebruikt. De verhouding gedode terroristen tegenover burgerslachtoffers ligt ruwweg op 1:1. Dat is in vergelijking met andere recente conflicten, laat staan met de Tweede Wereldoorlog, eerder een Nobelprijs voor de Vrede dan een aanklacht waard.

Geen leger in de geschiedenis heeft zoveel maatregelen genomen om het aantal burgerslachtoffers aan vijandelijke zijde laag te houden als de IDF in Gaza. Neem dat niet van mij aan, maar misschien wel van Pentagonwoordvoerders, die verschillende

malen verzuchtten dat zelfs het Amerikaanse leger dat niet zou doen. En uithongering? Er is geen hongersnood in Gaza. Israël laat zoveel voedselhulp door dat Hamas een geschatte 500 miljoen euro verdiend heeft aan de verkoop daarvan op de markten van de Strook.

Waarom de hoofdaanklager dan toch de aantoonbare propagandaleugens van Hamas gebruikt als basis voor zijn aanklacht wegens ‘misdaden tegen de menselijkheid’? Het is speculeren, maar Israël is natuurlijk een dankbaar doelwit. Het ICC ligt al jaren zwaar onder vuur vanuit de Afrikaanse landen omdat verreweg de meeste aanklachten van het hof tegen staatslieden uit dat continent gericht zijn. Verschillende Afrikaanse landen hebben gedreigd uit het Statuut van Rome te stappen, dat het fundament van het ICC bevat.

Rassenjustitie

Wat is dan gemakkelijker dan een aanklacht tegen een land waarvan Khan weet dat het door de overgrote meerderheid van de VN-lidstaten toch al gehaat wordt. En dan met name door die in Afrika en het Midden-Oosten. Dat Israël de enige Joodse staat is, zal daarbij voor Karim Khan misschien geen rol gespeeld hebben, maar het zal ook zeker geen obstakel geweest zijn: rassenjustitie in plaats van klassenjustitie. Het feit dat ook drie Hamas-leiders aangeklaagd zijn, doet daar niets aan af. Yahya Sinwar, Mohammed Deif en Ismail Haniyeh zijn al paria's in de internationale gemeenschap,

Joe Biden noemde het verzoek voor een arrestatiebevel ‘schandalig’

Karim Khan kondigde zijn aanklacht tegen Netanyahu en Gallant aan op CNN, rechts Christiane Amanpour

Benjamin Netanyahu spreekt op Jom Hazikaron op de militaire begraafplaats op de Herzlberg in Jeruzalem

de ICC-aanklacht laat hen koud. De lachende derde is de Palestijnse Autoriteit in Ramallah, die in één klap twee tegenstanders ondermijnd ziet worden.

De omstandigheden en timing van Khans aanklacht doen velen de wenkbrauwen fronsen. De aanklager kondigde zijn plan aan in een tv-interview. In veel rechtsstaten zou dat alleen al reden zijn de aanklager niet ontvankelijk te verklaren en zijn tenlastelegging naar het ronde archief te verwijzen. Bovendien zou Khan volgende week Israël bezoeken om ter plekke onderzoek te verrichten. In plaats van in het vliegtuig te stappen, besloot hij tegenover Christiane Amanpour van het Amerikaanse nieuwskanaal CNN te gaan zitten. Wat zelfs de gematigde Amerikaanse minister van

Buitenlandse Zaken Antony Blinken zich deed afvragen wat zo'n ICC-onderzoek dan waard is. Een belangrijkere vraag lijkt: wie heeft de afgelopen weken zoveel druk op Khan uitgeoefend dat hij afziet van onderzoek ter plekke – een nogal cruciaal deel van een strafproces – en in plaats daarvan voor de internationale pers en in weerwil van elke gangbare procedure aan te kondigen dat hij de premier en minister van Defensie van een democratische rechtsstaat wil vervolgen?

Het ICC zal ongetwijfeld Khans arrestatieverzoek goedkeuren en uitvaardigen, wat betekent dat Netanyahu en Gallant in elke lidstaat opgepakt kunnen worden en naar Den Haag uitgeleverd. Alleen dat is al een enorme pr-nederlaag voor de Israël's, evenals het feit dat de aanklager tussen neus en lippen door de democratische Joodse rechtsstaat gelijkstelt aan de beestachtige terroristen van Hamas. Een 'false equivalence' heet dat in het internationale jargon, wij zeggen gewoon: een gotspe. Ook president Joe Biden constateerde dat en noemde Khans verzoek voor een arrestatiebevel tegen de twee Israëlische politici 'schandalig'.

Duimschroeven

Het mag een paradox genoemd worden dat de aanklacht tegen Benjamin Netanyahu slecht nieuws is voor Israël, maar niet per se voor de premier zelf. De kans dat hij zich ooit in een Nederlandse cel terug zal vinden, is niet groter dan in een Israëlische. Welk land zal hem ooit durven uit te leveren en daarmee de woede, mogelijk zelfs de wraak van Washington op de hals halen? Een echte oorlogsmisdadiger als Vladimir Poetin trekt zich

weinig aan van de aanklacht tegen hem, hij gaat simpelweg op bezoek in landen waar hij wél veilig is, zoals deze week in China. De voormalige Soedanees president Omar al-Bashir werd aangeklaagd, maar reisde desondanks tien jaar de wereld rond.

Sterker nog, het arrestatiebevel dat Karim Khan van de raadsheren van het Internationale Strafhof verlangt, kan positief uitpakken voor Netanyahu. De Israëlische kiezer is niet bijzonder gediend van de bizarre bemoeienis van het ICC en de hypocrisie die ook dit internationale orgaan inmiddels kenmerkt. Van de weeromstuit zullen veel Israël's zich achter hun premier scharen, zoals zij dat ook al deden toen Bibi besloot ondanks zware internationale druk groen licht te geven aan een offensief tegen Rafah. De ICC-aanklacht kan de druk op de premier in eigen land verlichten en dat net op een moment dat Benny Gantz Netanyahu de duimschroeven begon aan te draaien.

Martelaar

De voormalige oppositieleider en IDF-stafchef stapte op 11 oktober over zijn schaduw heen en werd lid van Netanyahu's kabinet, zelfs van het cruciale, slechts drie man tellende oorlogskabinet waar hij naast de premier en minister van Defensie zitting in heeft. Maar het rommelt daarin en uitgerekend deze week uitte Gantz het dreigement op 8 juni de regering te verlaten als Netanyahu dan

De Israëlische kiezer is niet gediend van de bizarre ICC-bemoeienis

geen werkbaar plan heeft voor wat met Gaza moet gebeuren wanneer de wapens zwijgen.

Nu heeft de premier ook zonder Gantz een comfortabele meerderheid in de Knesset dankzij zijn extreemrechtse en ultraorthodoxe coalitiepartners. Die zullen hem zeker niet in de steek laten vanwege een aanklacht uit Den Haag, integendeel. Als Gantz voet bij stuk houdt en de coalitie verlaat, loopt hij het risico beschouwd te worden als de politicus die de kant van Israël's vijanden koos op het moment dat bijna de gehele wereld tegenover de Joodse staat lijkt te staan. Dat zou electoraal weleens heel goed uit kunnen pakken voor Benjamin Netanyahu, die een bescheiden comeback lijkt te maken in sommige peilingen.

Bibi is de ultieme overlever, die erin slaagt zichzelf steeds opnieuw uit te vinden. Dankzij het ICC kan hij een nieuwe identiteit toevoegen aan die van havik, bedachtzaam diplomaat, drijvende kracht achter vrede met de Arabieren, redder van het vaderland en door progressief Israël vervolgd martelaar – die van slachtoffer van een internationaal-juridische heksenjacht met zo niet antisemitische dan toch zeker politieke ondertonen. ■

Eenheden van de 401. Pantserbrigade jagen op terroristen in Rafah

Niet alleen universiteiten gaan door de knieën voor de agressie van anti-Israëldemonstranten. Het Concertgebouw dreigde dat ook te doen. Intussen neemt de polarisatie verder toe.

ESTHER VOET

De wereld op z'n kop

Demonstranten voor het Concertgebouw in Amsterdam-Zuid

Zoals de rubriek 'In beeld' op pagina 4 laat zien, moesten Amsterdamse echtparen in spe uitwijken naar een andere locatie. Hun heuglijke dag zou worden verstoord door hysterisch gescheld en Palestijnse vlaggen. Onschuldige bezoekers van de Sopera, waarin het stadhuis gecombineerd is met het Muziektheater, werden geconfronteerd met demonstranten die zich steeds agressiever gedragen. Een kwetsbare oudere bezoeker aan de opera verloor zelfs even het bewustzijn toen hij door betogers onder de voet werd gelopen.

Maar de grootste controverse speelde zich af rond het Concertgebouw, toen de directie twee concerten van het Jerusalem Quartet annuleerde. Dat besluit zou zijn genomen omdat de veiligheid van medewerkers, bezoekers en musici niet meer gegarandeerd kon worden. Een storm van protest was het gevolg. Vaste Joodse bezoekers van het muziekgebouw – dat zijn er relatief best veel – klommen in de pen of zegden hun abonnement op. Sommigen herinnerden de directie aan het gedenksteen aan de wand vlak achter het borstbeeld

Het Jerusalem Quartet

van Gustav Mahler, voor de Joodse orkestleden die in de Tweede Wereldoorlog werden ontslagen. Daar loopt iedereen dagelijks langs, maar er wordt weinig van geleerd, zo stelden zij.

Geblaat

Een bezoeker die de kaartjes voor een concert op 26 mei wilde teruggeven omdat zij niet meer naar een concertzaal wilde die Joodse musici uitsloot, kreeg van de caissière te horen dat er geen geld kon worden teruggegeven. "We zijn bang voor in zwart geklede rechtse types die de boel komen verstoren," kreeg de bezoeker over het gecancelde concert te horen. Opvallend, want uiterekend van rechtse demonstranten heeft het Concertgebouw niets te vrezen. Diverse NIW-lezers stuurden hun woedende, aan de directie gerichte brief ook naar de redactie.

Geschrokken van de verontwaardiging, keerde de directie terug op haar schreden. Gevolg: op 18 mei vond het optreden alsnog doorgang. Het

gebouw werd afgezet met dranghekken tegen eventuele betogers. Een honderdtal van hen kwam opdagen, met het inmiddels geijkte gescandeer en Palestijnse vlaggen. De alom aanwezige politie dirigeerde hen naar het Museumplein aan de overkant.

Intussen stonden veel Joodse muzikelliefhebbers al een tijdje voor de ingang te wachten. "Ik kom hier al vanaf mijn veertiende, maar dit heb ik nog nooit meegemaakt," vertelde een 88-jarige

De caissière: 'We zijn bang voor in zwart geklede rechtse types die de boel komen verstoren'

Een bezoeker raakt bewusteloos in de Sopera

Claudia de Breij,
Dolf Jansen,
Saskia Noort
en Nelleke
Noordervliet
ondertekenden
de brief aan
premier Rutte

regelmatige bezoeker van de muziektempel. Een andere bezoeker: “Door hier gewoon naar binnen te gaan en niet te buigen voor protesten laat ik zien dat ik niet bang voor ze ben. Dit was eigenlijk ons protest.” Volkskrantcolumniste Elma Drayer, die zich ook boos had gemaakt over de aanvankelijke laffe houding van de directie, was aanwezig bij het concert dat door thuisblijvers live kon worden gevolgd. Buiten werd luid geprotesteerd, binnen klonken de klanken van de beschaving: Debussy en de première van een stuk door componist Paul Ben-Haim. De leden van het internationaal gelauwerde Jerusalem Quartet droegen een geel strikje, waarmee ze aangaven de gijzelaars in Gaza niet te zijn vergeten. Elma Drayer: “Natuurlijk, buiten was er geblaat en geschreeuw. Maar goddank verliep het concert ongestoord. Prachtig was het.” Na afloop viel het kwartet een staande ovatie ten deel.

Daadkracht

Het was een week van brieven. Zo was er een brief aan premier Rutte en minister van Buitenlandse Zaken Hanke Bruins Slot. In de nadagen van haar functie als minister had Bruins Slot er nog voor gepleit in EU-verband te kijken naar het associatieverdrag met Israël. Een symbolische opmerking, omdat de CDA-minister daar zeer binnenkort niet meer over gaat. Maar de brief die door honderden journalisten en schrijvers was ondertekend zal haar als muziek in de oren hebben geklonken. Na de verplichte melding dat de aanval van Hamas op 7 oktober heus ook heel erg was, roepen de opstellers ‘als Nederlandse burgers’ de regering op daadkracht te tonen, wapenleveranties aan Israël te staken en zich over de Joodse staat ‘zo duidelijk mogelijk’ uit te spreken.

De brief rept van ‘35.000 personen die sinds 7 oktober door Israël zijn gedood, onder wie meer dan 14.500 kinderen, daarnaast zijn er duizenden vermisten’. Die cijfers zijn rechtstreeks afkomstig van Hamas. Een paar bekende namen onder de ondertekenaars zijn niet eenvoudig te vinden, want eenieder die ooit meer dan drie woorden publiceerde, leek mee te mogen doen. Uiteraard waren er de *usual suspects*: Nadia Bouras, Ramsey Nasr, Mounir Samuel, Gloria Wekker, Frédérique Geerdink en The Rights Forum-woordvoerder en oud- diplomaat Nikolaos van Dam. Wat hij daar precies deed, was niet geheel duidelijk. Van Dam is journalist noch schrijver. Dat geldt ook voor politicus Jan Pronk en BDS-coryfee en advocate

Liesbeth Zegveld. Onder een aantal bekendere namen waren Natasja ‘Israël is een apartheidstaat’ Gibbs, die ook opeens schrijfster blijkt te zijn, Claudia de Breij, Stella Bergsma, Dolf Jansen, Saskia Noort en Nelleke Noordervliet.

Misverstanden

Een andere brief kwam, in de vorm van een opiniestuk, van honderden Joodse studenten en medewerkers van de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit. In de aanhef staat dat deze brief het gevoel uit van ‘een deel van de Joodse

gemeenschap’. Daarmee impliceren de opstellers dat een even groot deel van de gemeenschap het met de inhoud niet eens zou zijn. “Wij lijden onder misverstanden rondom de term antizionisme,” is de boodschap. Een paar zinnen uit die brief:

“Wij, Joodse en Israëlische studenten, voelen ons op de UvA en de VU in veel situaties niet veilig. Voor ons, studenten en medewerkers aan de Universiteit van Amsterdam, borrelt onder de oppervlakte al langer een unheimisch gevoel. Na 7 oktober spraken sommige medestudenten zelfs hun steun uit voor de acties van Hamas. Het gevoel van onveiligheid wordt verergerd, doordat niet goed wordt geluisterd naar waarom sommige leuzen en uitingen pijnlijk en intimiderend zijn.”

Le pupitre entièrement brûlé.

Uitgebrande synagoge in Rouen

“Tijdens de protesten van de afgelopen dagen werden leuzen geroepen die verder gaan dan legitieme kritiek op de Israëlische regering, het handelen tijdens deze oorlog of Israëlisch beleid. Een leus als ‘Globalize the intifada’ is voor Joden en Israël’s een oproep tot geweld, die verwijst naar de Eerste en Tweede Intifada, toen door terreuraanslagen duizenden onschuldige Israëlische burgerslachtoffers vielen.” [...] ‘From the river to the sea’ is een leus die voor ons oproept tot het ontmantelen van de staat Israël, de enige Joodse staat in de wereld. Deze leuzen roepen op tot geweld en ontkenning van het Joodse zelfbeschikkingsrecht in de vorm van de staat Israël. Dit, in combinatie met gezichtsbedekking, barricades en vernieling, werkt intimiderend en doet sommige Joodse studenten de campus vermijden.” Deze brief, ook geplaatst op sociale media, werd door Facebook verwezen naar de donkere krochten van het platform vanwege een ‘gewelddadige inhoud’.

‘Uitstekend geïnformeerd’

Terwijl de Joodse studenten en medewerkers spreken van desinformatie, misverstanden en een kennisleemte over het conflict, verscheen in dagblad *Trouw* juist een artikel dat het tegendeel beweert. Volgens een aantal universitair docenten en onderzoekster Nawal Mustafa zijn de studenten juist uitstekend geïnformeerd over het conflict en worden ze ten onrechte beticht van dom of kwaadwillend gedrag. De universitaire bestuurders moesten volgens de schrijvers juist naar de demonstranten luisteren. Demonstrerende studenten voelen zich door dit soort uitingen gesteund, waardoor opnieuw voorkomen moest worden dat het Amsterdamse Binnengasthuis-terrein zou worden bezet.

Is het in andere landen beter? Zeker niet. Daar wordt de grens tussen protest en geweld al verder overschreden. Zo schoot in het Noord-Franse Rouen de politie een Algerijnse asielzoeker dood nadat hij de plaatselijke synagoge in brand had gestoken en met een groot mes de omstanders bedreigd had. De schade aan de synagoge wordt ‘omvangrijk’ genoemd. In Brugge werden een Israëlische vader en dochter door een handvol agressievelingen aangevallen nadat ze een pro-Palestijnse sticker van een muur hadden gescheurd. De vader moest met een gebroken kaak worden opgenomen in het ziekenhuis.

En in Londen werden de 36-jarige Walid Saadaoui, zijn 35-jarige broer Bilel en de 50-jarige Amar Hussein opgepakt omdat ze ervan verdacht worden een ISIS-achtige aanslag te beramen op Joodse Britten. De Britse-Joodse veiligheidsorganisatie CST sprak van ernstige aanklachten tegen de drie. ■

Als de rellen in Amsterdam uitbreken, weten de bestuurders van de Erasmus Universiteit niet hoe snel zij zelf hun banden met Israëlische instellingen op een lijstje moeten zetten. Het mag niet baten. Net als bij veel andere universiteiten moeten de gebouwen gesloten worden.

RUBEN GISCHLER

Tentifada overspoelt het land

De banden verbreken, zover wil de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) nog niet gaan. Maar een lijstje met Israëlische instellingen waarmee de instelling samenwerkt, komt er al snel. Op die lijst staan universiteiten in Haifa, Tel Aviv, Jerusalem en Ramat Gan. Vooral de geneeskundefaculteit en het Erasmus Medisch Centrum communiceren intensief met Israëlische collega's. Leefbaar Rotterdam, de grootste partij in de Rotterdamse gemeenteraad, spreekt na publicatie van het lijstje van een 'laffe uitvlucht' waarmee de universiteit een groepje radicalen in de kaart speelt in plaats van haar academische partners te beschermen. Het college van bestuur benadrukt dat de banden niet verbroken worden. Dat zou immers betekenen dat "onze relatie met kritische stemmen binnen Israëlische universiteiten wordt bemoeilijkt". Wel kondigt het bestuur aan de samenwerkingsverbanden 'onder de loop te nemen'.

Desondanks kondigen de studenten acties aan op campus Woudestein. De toezeggingen gaan hun niet ver genoeg. Zij willen dat de universiteit alle relaties verbreekt en alle samenwerkingspartners bekend maakt die van de bezette gebieden profiteren of van daaruit opereren.

Daarop komt de Rotterdamse driehoek – burgemeester, politiechef, officier van justitie – in actie. Het Erasmus wordt dringend verzocht alle gebouwen te sluiten, omdat de veiligheid niet gegarandeerd kon worden. Op sociale media wemelt het van oproepen te komen demonstreren. Ook niet-academische organisaties, zoals Samidoun Nederland, laten van zich horen. De demonstranten wijken uiteindelijk uit naar het plein voor het Centraal Station. In navolging van de kunstacademie in Den Haag verbreekt de Hogeschool Rotterdam, waar de Willem de

Kooning Academie deel van uitmaakt, de banden met Bezalel, de internationaal befaamde kunstopleiding in Jeruzalem.

Waarnemers

Ook bij de Universiteit Utrecht (UU) worden tentjes opgezet, op de binnenplaats van de bibliotheek. Op Instagram noemt 'UU-Encampment' de bezetting een 'bevrijding'. In de nacht van 8 mei jaagt de politie met pepperspray en honden de harde kern uit het pand. De volgende dag is een universiteitsgebouw aan de Drift aan de beurt. Journalisten zijn niet welkom en de stemming is grimmig. Ook daar moet de politie eraan te pas komen om het pand te ontruimen.

In *DUB*, het digitale universiteitsorgaan, schrijven klimaatactivistische docenten van de UU daags erna onder de naam Scientist Rebellion dat zij bij de universiteitsbibliotheek als 'waarnemers' aanwezig waren. Afgaande op hun verslag vielen zij bijna in katzwijn van ontroering, vanwege het vreedzame, democratische en tolerante optreden van de demonstranten, die uitblonden in onderlinge zorg voor elkaar. Die barricades waren volgens de 'waarnemers' onontbeerlijk om de veiligheid van de demonstranten te garanderen, gezien de provocaties bij het tentenkamp op Roeterseiland in Amsterdam. Diep verontwaardigd tonen de

Journalisten zijn niet welkom, de stemming in het tentenkamp is grimmig

docenten zich over het hypocriete gedrag van het bestuurscollege, dat vond dat de bezetters de huisregels overtraden en daarom na overleg met de driehoek de politie eropaf stuurde. Maar, besluiten de academici hun verklaring, "bij de misdaden die in Gaza worden gepleegd, valt het natuurlijk in het niet."

Gebarricadeerd

Net als hun Rotterdamse collega's beloven de bestuurders in Utrecht informatie over de banden met Israëlische instellingen vrij te geven en die betrekkingen te evalueren. Ook zegt UU de uitspraken van het Internationaal Gerechtshof over Israël te zullen respecteren. Voor de actievoerders is dat niet genoeg. Een kleine week na de eerste

Kamperen op het plein voor het Harmoniegebouw in Groningen

Anton Pijpers wordt afgebeekt via de megafoon

actie bezetten zij een universiteitsgebouw aan het Janskerkhof bij de Dom. Collegevoorzitter Anton Pijpers probeert wederom met de demonstranten in gesprek te gaan. Maar een woedende demonstrante met kaffiya blaft hem af, laat een filmpje zien. Door een megafoon schreeuwt zij de hoogste baas van haar alma mater toe: “Ú doet aan geweld, ú pakt de telefoon en geeft groen licht, ú negeert ons. Weg nu! Ik ga niet verder praten, maar wat ik jammer vind, is dat de universiteit medeplichtig is aan genocide en na zeven maanden en veertigduizend doden nog steeds niet wil luisteren.”

Pijpers staat er een beetje ongelukkig bij. Uiteindelijk moet de politie ingrijpen om het gebarricadeerde gebouw te ontruimen. In een interview met *DUB* zegt Pijpers later geen voorstander van

Omar Barghout met Maya Wind bij de Radboud Universiteit in Nijmegen

een boycot te zijn. Op de vraag waarom UU dan wel de banden met Rusland heeft verbroken, antwoordt Pijpers: “Dat is gedaan na een nogal dwingend verzoek van de overheid en de EU. We zien in de universiteit dat dit grote gevolgen heeft gehad. Wetenschappers die samenwerkten met Russische collega’s konden hun onderzoek niet meer voortzetten. Achteraf gezien hadden we liever een genuanceerder beleid gevoerd, zoals we nu voorstaan met Israël. Je kunt dat voortschrijdend inzicht noemen.”

Dissertatie

Vanaf 13 mei begint BDS-oprichter Omar Barghouti aan een rondje langs de Nederlandse universiteiten. Hij spreekt die dag op het tentenkamp voor de Radboud Universiteit in Nijmegen en twee dagen later voor het bezette Wijnhavengebouw van Leiden Universiteit in Den Haag. Vorige week maakte het NIW bekend dat Barghouti promovendus is. Inmiddels is bekend waar en bij wie. Hij promoveert aan de Amsterdam School for Cultural Analysis, zijn begeleiders zijn hoogleraar Sarah Bracke en universitair hoofddocente Yolande Jansen. Beide academici laten zich dezer dagen in de media zien als uitgesproken voorstanders van de studentenacties. Ze hameren op verbreking van de banden met Israëlische universiteiten.

Barghouti schrijft een dissertatie onder de ronkende titel *Ethische dekolonisatie en niet-binaire classificatie van identiteit in een koloniaal conflict: een morele basis voor een seculier democratisch staatsbestel in historisch Palestina*. Zoals de promovendus de studenten voorhoudt, wordt Israël door het koloniale Westen gesteund. Europa en de VS kunnen niet zonder de Joodse staat en Israël is deel van 500 jaar koloniale geschiedenis van onderdrukking, slavernij en genocide.

Allemaal politiek

Zijn rondgang langs de Nederlandse universiteiten valt samen met de promotietour van zijn Israëlische BDS-collega Maya Wind, die haar boek *Towers of ivory and steel. How Israeli universities deny Palestinian freedom* aan de man probeert te brengen. Daarin stelt Wind dat geen enkele Israëlische universiteit vrijuit gaat in de onderdrukking van de Palestijnen. Van astronomisch onderzoek naar botsende neutronensterren – waarin de universiteiten van Nijmegen en Jeruzalem samenwerken – tot bestudering van de Dode Zeerollen die volgens

Wind de Palestijnen toebehoren, het is allemaal politiek en staat ten dienste van de bezetting, apartheid en volkerenmoord. Bij haar lezing in Utrecht is het bestuurscollege van de universiteit aanwezig, in Nijmegen maakt rector magnificus José Sanders haar opwachting.

Desondanks lijkt het bestuur van de Radboud Universiteit iets minder sjoerge te geven in antwoord op de druk van de studenten. Volgens de universiteit wordt vooral op geneeskundig gebied samengewerkt. Informatie daarover is allemaal openbaar. Het bestuur wil daar best meer duidelijkheid over geven, maar is niet van plan de samenwerking op te zeggen. In reactie daarop bezetten actievoerende studenten op 16 mei een grote collegezaal. Die dopen zij direct om tot de Refaat Alareerzaal. Die fel anti-Israëlische dichter en docent, geliefd onder de Hamaselite, kwam in december 2023 om bij een Israëlisch bombardement op Gaza-Stad, nadat hij

onsmakelijke teksten had geplaatst over 7 oktober. Sindsdien geldt Alareer als een favoriete ‘martelaar’ van academisch Gaza.

De Technische Universiteit Eindhoven reageert zeldzaam nuchter op de eisen van haar studenten: “Wij zijn geen politiek instituut. Het

innemen van stellingen leidt tot polarisatie en het uitsluiten van partijen. Elke minderheid moet zich welkom en veilig voelen.” De Design Academy in dezelfde stad daarentegen verbreekt in navolging van kunstacademies in Den Haag en Rotterdam de banden met Bezalel in Jeruzalem en Shenkar in Ramat Gan.

Gemaskerde betogers

Het epicentrum van de anti-Israëlische protesten op de Universiteit Leiden bevindt zich in gebouw Wijnhaven in Den Haag, waar de opleidingen Internationale Studies en Politicologie zijn gevestigd. Vlak na 7 oktober deelden de ‘Students for Palestine’ (SfP) daar pamfletten uit waarin ‘de glorieuze uitbraak’ van Hamasterroristen gevierd werd. Daarnaast telt de universiteit enkele uitgesproken pro-Palestijnse medewerkers, verenigd in ‘Leiden Scholars for Palestine’ (LSP). Vijftien hoogleraren, onder wie de arabist Maurits Berger die betaald wordt door het regime in Oman, dringen in een brief erop aan de banden met Israël te herzien.

Op donderdag 16 mei verschijnt een opmerkelijk bericht van de universiteit op X. Daarin wordt gemeld dat de rector en het hoofd van de campus Den Haag na een ‘vruchtbaar en constructief gesprek’ met SfP en LSP het eens zijn geworden

Politie en bestuurders van de Leidse universiteit onderhandelen met gemaskerde, anonieme activisten

over concrete stappen. Het bestuur zal de volgende dag met meer details naar buiten komen.

De Hamasverheerlijkers van SfP vinden de toezeggingen niet goed genoeg en bezetten in antwoord op het bericht Wijnhaven. Ook hier zijn gemaskerde betogers alomtegenwoordig en er zijn aanwijzingen dat Samidoun betrokken zou zijn. Omar Barghouti duikt op voor aan de Turfmarkt om de studenten toe te spreken. Op social media verschijnen foto's waarop te zien is dat de politie en bestuurders van de onderwijsinstelling binnen onderhandelen met gemaskerde vertegenwoordigers. De nieuwe richtlijnen van Juke de Vries, interim-voorzitter van de koepel Universiteiten van Nederland, blijken een lege huls: er zou immers niet langer onderhandeld worden met gemaskerde personen die zich niet willen identificeren.

Namens het bestuur onderhandelen decaan Koen Caminada en de directeur Governance en Global Affairs, Niels Laurens. Later die avond wordt het gebouw zonder veel problemen ontruimd. Volgens SfP belooft de universiteit de relaties met Tel Aviv University en de Hebrew University in Jeruzalem te bevriezen, maar is men niet bereid toezeggingen te doen over wetenschappelijke projecten. Juist die projecten zouden volgens de activisten het grootste kwaad vormen, omdat de IDF ervan zou profiteren. Het bestuurscollege verklaart dat de relaties met Tel Aviv en Jeruzalem vooral uitwisselingsverbanden betreffen en die kunnen onder de huidige omstandigheden toch al geen doorgang vinden. Voor de lopende projecten wordt een ethische commissie ingesteld met vertegenwoordigers van de 'verschillende groepen van onze gemeenschap' om de samenwerkingsverbanden te beoordelen.

Een Joods-Duitse activist draagt een shirt met de tekst 'Lechajim intifada'

'Hongerstakers' in Maastricht laten zich interviewen

De volgende dag wordt alsnog de beroemde Hortus Botanicus in Leiden bezet. De bezetters verklaren door te gaan totdat aan al hun eisen is voldaan: "Wij hebben geen tijd meer." Misschien heeft het weldadige groen een verzachtende werking, want de betogers verlaten nog diezelfde dag vrijwillig het complex.

Geestuitdrijving

Drie universiteiten gedogen de tijdelijke campings van actievoerende studenten: die van Nijmegen, Maastricht en Groningen. In Groningen verrijst op het openbare plein voor het Harmoniegebouw van de Rijksuniversiteit (RUG) een tentenkamp. Het borstbeeld van Aletta Jacobs midden op het plein wordt ontsierd door een Palestijnse vlag, mondmasker en arafatsjaal. De symboliek van de hoofddoek om het beeld van de Joodse voorvechtster van vrouwenrechten ontgaat de meeste actievoerders waarschijnlijk, omdat

zij te druk bezig zijn met de workshop Arabische leuzen. Burgemeester van Groningen Koen Schuiling laat weten het kamp niet te ontruimen zolang de demonstranten het vreedzaam houden. Met de gemeente hebben de kampeerders afspraken gemaakt over het vrijhouden van vluchtroutes.

Een verbijsterend filmpje gaat rond waarin twee leden van de Joodse studentenvereniging IJAR worden weggejaagd door de demonstranten. Het is een kopie van wat actievoerders op Columbia University in New York uithaalden. "Zij zijn bekende zionisten," roept de aanvoerder door de megafoon, "en we willen hier geen zionisten!" Volgzzaam herhalen toehoorders in koor de frasen, alsof zij met een collectieve geestuitdrijving bezig zijn. Klachten bij de aanwezige politie halen niets uit. Actiegroep Groningen for Palestine beweert intussen op Instagram dat de RUG meer dan een miljoen euro via speciale fondsen in bedrijven investeert die 'medeplichtig zijn aan de genocide in Gaza'. Rector magnificus Jacquelin Scherpen voelt zich geroepen die bewering met kracht te ontkennen in de *U-krant*, het huisorgaan. Bij het ter perse gaan van dit blad is het kampement op het openbare plein nog steeds niet ontruimd.

Hongerstaking

Op de Universiteit Maastricht is de tuin van de faculteit der letteren en sociale wetenschap (FASoS) bezet door activisten. Ook zei mogen er de hele week blijven van het bestuurscollege, tenzij er geweld gebruikt wordt. Wat de protestactie in de Limburgse hoofdstad uniek maakt, is de 'hongerstaking' van een zestal studenten. Onder hen zouden twee Joden zijn. Het universiteitskrantje de *Observant* rept van een uit Duitsland afkomstige Joodse demonstrant met een T-shirt waarop de tekst 'Lechajim intifada' prijkt. De betoging is tot een interne activiteit bestempeld, dus alleen studenten en medewerkers met een pasje mogen het terrein op. Buitenstaanders komen er niet in, maar brullen ter ondersteuning bij het hek mee.

Tegelijkertijd geven medewerkers van beveiliging en de facilitaire diensten ondersteuning waar nodig. In *EW* beschrijft historica Amanda Kluveld, die verbonden is aan de Maastrichtse

universiteit, hoe de bestuurders worden gehanteerd door de hungerstakers, van wie er een inmiddels de brui aan heeft gegeven. De overige vier voelen zich niet zo lekker. Op de Instagrampagina van Maastricht Encampment beschuldigen de hungerstakers hun universiteit van nalatigheid. Het bestuur komt niet over de brug met een datum waarop de banden met Israëlische instellingen verbroken zullen worden, met als gevolg dat de studenten verder moeten honger. Zij wensen geen overleg meer met hun 'onderdrukkers'. ■

Elitekinderen

Bart Schut

Het geweld is in alle gevallen door de relschoppers begonnen

NPO-persoonlijkheid Tim Hofman had zijn oordeel over de UvA-bezetting onmiddellijk klaar en vroeg zijn 300 duizend X-volgers zich bij hem te melden als ook zij door de politie 'mishandeld' waren. Het gebruik van die term doet weinig goeds vermoeden voor de neutraliteit van het BNNVARA-programma *Boos* dat Hofman aan het 'politiegeweld' belooft te wijden. Dat vond ook minister van Justitie en Veiligheid Dilan Yesilgöz, die Hofman op hetzelfde socialmediaplatform terechtwees. Dat kwam haar weer op allerlei aanvallen uit linkse hoek te staan, want hoe durfde de minister op te komen voor haar politiemannen en -vrouwen?

'Mishandeling', 'politiegeweld', die termen deden mij terugdenken aan de uren die ik tussen de mobiele eenheid had doorgebracht tijdens de ontruiming van het door extreemlinkse en islamistische demonstranten bezette Binnengasthuisterrein van de Universiteit van Amsterdam. Ik herken die termen niet. Integendeel, ik was diep onder de indruk van de terughoudendheid, de discipline en de professionaliteit van de ME'ers. Daarbij nam ik de tijd en de moeite eens goed te luisteren naar wat de politieagenten allemaal naar het hoofd geslingerd kregen door de veelal gemaskerde relschoppers.

Dan bedoel ik niet eens de stenen, flessen en zelfs ammonia waarmee de politie werd bestookt die dag. Nee, ik concentreerde mij op het verbale geweld dat de anti-Israëllactivisten – of pro-Palestinademonstranten, zo u wilt – op de ME'ers afvuurden. Allereerst waren er natuurlijk de 'gewone' scheldpartijen, die zij urenlang onafgebroken en in zeker zes talen over zich heen kregen. U kunt er zich iets bij voorstellen: geslachttdelen en toespelingen over seksuele gedragingen van en met familieleden in het Engels, Arabisch, Duits, Frans, Spaans en zelfs af en toe in het Nederlands.

Familieleden bedreigd

Daarnaast waren er de politiek getinte beledigingen: 'fascist' was de grote favoriet, 'nazi' natuurlijk ook en met enig gevoel voor ironie werd 'terrorist' de agenten naar het hoofd geslingerd. Daar zat een racistische component aan, want volgens sommige relschoppers waren de ME'ers 'zionisten' of 'marionetten van de zionisten'. Daar mag u gerust 'Joden' voor in de plaats lezen. En dit moet de politie allemaal urenlang verdragen, zonder iets terug te zeggen, zonder zelfs maar emotie te tonen. Ik geef het u te doen. Maar het werd veel erger.

Verschillende malen hoorde ik hoe de ME'ers en zelfs hun familieleden bedreigd werden. "We weten waar je woont" en "Waar gaan je kinderen naar

school?", ondersteund door het fotograferen van de ongemaskerde politiemensen is van een heel andere orde. Zelfs op intimidatie en bedreiging van hun kinderen reageerden de ME'ers niet. Pas na verschillende oproepen zich te verspreiden, werd geweld gebruikt tegen de relschoppers. Dat gebeurde bovendien zeer terughoudend. Als er geslagen werd, gebeurde dat vooral op de bovenbenen. Onder de 'gewonde' bezetters waren nauwelijks hoofdwonden te constateren en er vloeyde vrijwel geen bloed.

Hart onder de riem

Verplaatst u zich eens in de rol van de ME. Jonge mannen en vrouwen, meestal uit lagere sociaaleconomische en andere culturele kringen dan de treiterende bourgeois kinderen die hen staan uit te dagen en hen het bloed onder de nagels vandaan halen. Kort gezegd staan elitekinderen (de demonstranten) tegenover arbeiderskinderen (de politie). De ME'ers zijn bij de politie gegaan om onze samenleving veiliger voor iedereen te maken en dit is wat zij als dank krijgen? Is het echt zo vreemd dat zij na uren lange frustratie en intimidatie soms een tik te veel uitdelen? Hun angst, hun adrenaline moeten enorm zijn. Het mag een wonder heten dat er vrijwel geen beelden zijn van politiemannen en -vrouwen die door het lint gaan in het heetst van de strijd.

Het is een schande dat verwerende, elitaire journalisten, academici en politici, die zelf niet het lef hebben zich in de schoenen van de ME'ers te verplaatsen, spreken van politiegeweld of mishandeling. Het tegendeel is waar. Het geweld is in *alle* gevallen in de eerste plaats door de relschoppers begonnen, laat u niets anders wijsmaken. Het feit dat er onder de relschoppers geen ernstig gewonden zijn gevallen, spreekt boekdelen. De politie en met name de mobiele eenheid verdienen onze steun, bewondering en solidariteit. Er is niets mis mee de agenten dat te laten weten. In tegenstelling tot de beroepsrelschoppers, Hamasaanhangers en hun racistische meelopers verdienen zij het een hart onder de riem gestoken te krijgen. Doe dat gerust. ■

BART SCHUT

De boerderij van de familie Van der Lei in de De Folgeren bij Drachten

Verraad in een Fries buurtschap

Een onverwachte vondst zette de zoon van een Friese boer op het spoor van het Amsterdamse onderduikgezin Van Zanten. Dit is zijn persoonlijke relaas.

WOPKE VAN DER LEI

Als het om boeken gaat, kan ik slecht nee zeggen. Als het gaat om spullen van mijn vader, al helemaal niet. Maar weinig *Habseligkeiten* zijn van hem overgebleven, om dat mooie Duitse woord voor persoonlijke eigendommen maar eens te noemen. Hij stierf in 1983. Dus toen mijn zus mij opbelde met de vraag of ik belangstelling had voor de Friese bijbel die mijn vader in 1943 ten geschenke had gekregen, hapte ik direct toe.

Het bleek te gaan om de eerste integrale Friese Bijbelvertaling uit 1943 van dominee Geert Aeilco Wumkes, een oorlogsuitgave. Ik stond direct voor een raadsel: het was een cadeau voor mijn vaders 21e verjaardag. In fractuurletters stond geschreven: "Oantinken oan myn 21e berjierdei 2-10-43". De tenaamstelling was opvallend: "H. v.d. Leij". Hoe

kon mijn vader zijn eigen naam verkeerd spellen? Het woord *verjierdei* is geen Fries, dat moet *jierdei* zijn. Friese woorden beginnen nooit met de letter v. *Fen*, met een e, is al evenmin Fries.

De aanbidders waren mij geheel en al onbekend. "Fen Jan, Mary en Sonja," stond op het schutblad geschreven. Wie waren dat? Voor gewone kennissen was dit wel een erg duur cadeau. Mary en Sonja zijn geen Friese namen. Wat was hun relatie met mijn vader? Geen familie in elk geval. Een bijbel als cadeau van iemand buiten familiekring of kerk was zeer uitzonderlijk. Zou die opdracht misschien door deze goede gevers zelf zijn gekalligrafeerd? Dat zou de fouten in het Fries geloofwaardig verklaren. Mijn vader hield van schoonschrijven, dat wist ik, maar zelf zou hij deze tekst foutloos hebben aangebracht. Hadden ze zijn schrijfspullen gebruikt, of waren zij het juist

KLAAS B. GROOT

Wopke van der Lei

die mijn vader de liefde voor kalligrafie hadden bijgebracht? Zouden het onderduikers zijn? Die moesten wel wat omhanden hebben. Wat was hier de sleutel en wie de sleuteldrager?

Onderduik

Aan het werk dus! Zonder twijfel was de belangrijkste gebeurtenis uit het leven van mijn vader tot dan toe het oorlogsdrama van 1944. Het gezin Van der Lei telde vier kinderen en woonde aan Het Noord 40 in een boerderij onder de rook van Drachten. Moeder Trijntje van der Lei-Bijma was al jong weduwe. De oudste zoon hielp in de boerderij, zoon Hendrik volgde de Rijkslandbouwwinterschool, één dochter was getrouwd, de ander hielp in de huishouding. De illegaliteit in Zuidoost-Friesland was goed georganiseerd en bood in de regio Drachten tientallen Joden onderdak. Bij de familie Van der Lei was vanaf 1943 het Joodse echtpaar Jonas en Mary van Zanten met dochter Sonja ondergebracht. Deze familie was bij het gereformeerde boerengezin in goede handen.

Los van de financiële welstand van degenen die bescherming zochten, regelde het Friese verzet de nodige vergoedingen en probeerde men te voorkomen dat onderduikers in handen kwamen van malverserende 'bewaarsers', op eigen gewin beluste helpers van Joden. Omdat misbruik altijd dreigde, was men hierop in Friesland voortdurend bedacht.

De Sicherheitsdienst, die de zaak gaat onderzoeken, begint bij de NSB'er. Die ontkent met klem

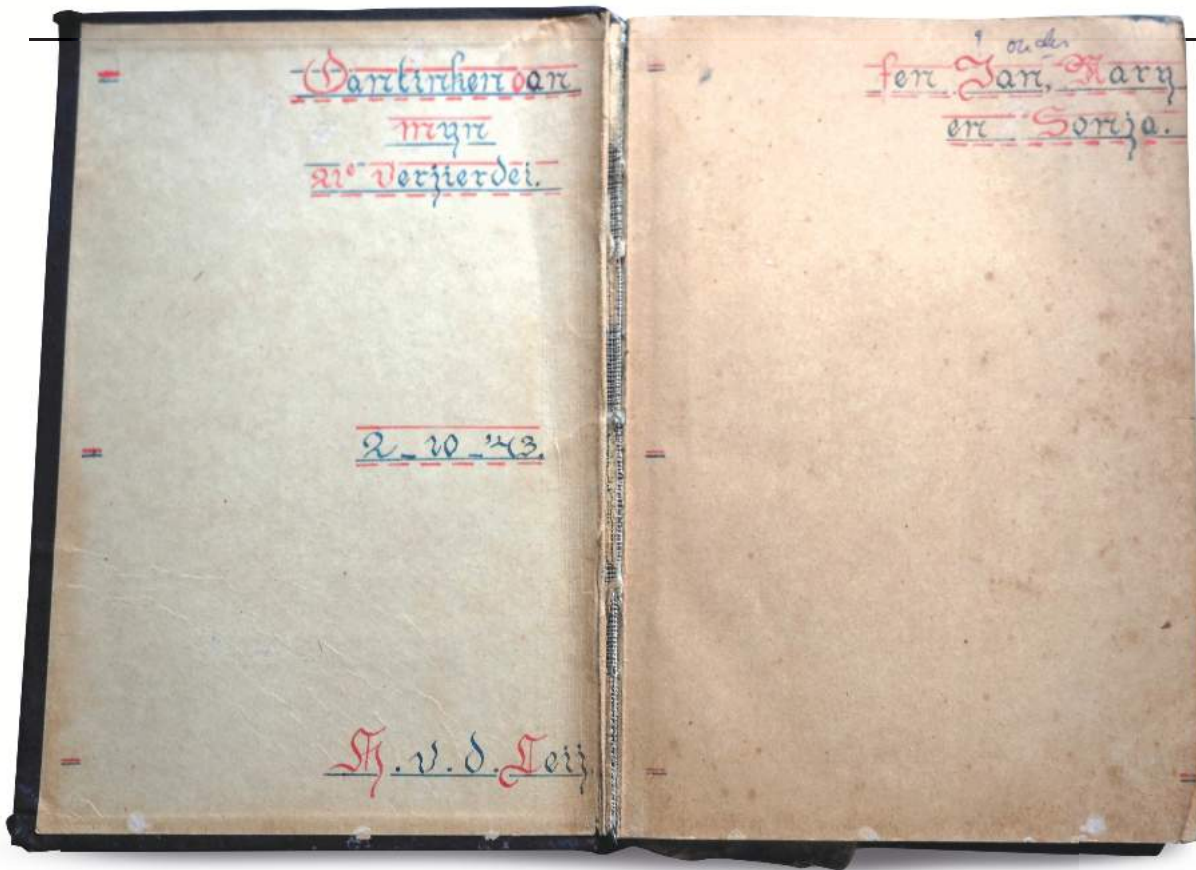
Van verraad aan Duitsers was tot 1943 nauwelijks sprake geweest.

Sonja en Mary stonden genoemd in de ten geschenke gegeven bijbel. Maar wie was Jan? Zou Jan mogelijk de vernederlandste versie van Jonas zijn, omdat Jonas te Joods klinkt? Die Friese bijbel moet dan een geschenk zijn geweest van de ondergedoken Joodse familie. Niet onwaarschijnlijk. Twee families die door nood gedreven huis en haard delen, wisselen op hoogtijdagen geschenken uit. Dit was zeker een bijzonder cadeau en daarom is het bewaard gebleven. De schenkers leken hun achternaam terug te hebben.

NSB'er

Wie Pieter Wijbenga's *Bezettingstijd in Friesland* erop naslaat, vindt op pagina 268 de geschiedenis in al zijn verschrikkingen terug: in maart 1944 wordt het gezin Van Zanten opgepakt. Wijbenga kiest er overigens voor de achternaam weg te laten.

Behalve een tekstje in de Friese bijbel is van de familie Van Zanten in Drachten niets overgebleven

Het schutblad in de bijbel, met de namen van 'Jan, Mary en Sonja'

Een bij naam en toenaam bekende, maar verder niet genoemde NSB'er zou de familie per brief hebben verraden. De Sicherheitsdienst, die de zaak gaat onderzoeken, begint bij de NSB'er. Die ontkent uitdrukkelijk de door hem ondertekende brief te hebben geschreven. Het is zijn handschrift niet, zijn naam onder de aangifte ten spijt.

Aanbrengers, die per slachtoffer werden betaald, waren vaak premiejagers. Maar geld was hier kennelijk niet het motief. Voor het gezin Van Zanten is nooit zo'n verzoek om een belonging binnengekomen. Ook na de oorlog wordt uitvoerig onderzoek verricht naar deze zaak, maar de dader is nooit gevonden. De door Yad Vashem onderscheiden Mient Veenstra, zwager van Hendrik van der Lei en verzetsman van het eerste uur in Smallerland, heeft veel later geopperd dat de arrestatie bij toeval moet zijn geschied. De geschiedenis zoals Wijbenga die heeft vastgelegd zou dan op los zand zijn gebaseerd. Hoe dan ook, het is volkomen onduidelijk wat zich precies heeft afgespeeld.

De arrestatie sloeg in elk geval in als een bom. Was men voorheen loslippig waar het onderduikadressen betrof, dat veranderde in 1944 ingrijpend: onderduikers werden verplaatst, gasthuizen gesloten, gastgevers doken onder. In De Folgeren, het buurtschap grenzend aan Drachten, etterde deze verzetswond jarenlang door.

Werkkamp

Voor de familie Van Zanten – een gegoede Amsterdamse juweliersfamilie – waren de gevolgen dramatisch. Via Westerborg ging de hele familie vrijwel direct na arrestatie op transport naar

Auschwitz. Op 8 april 1944, nu tachtig jaar geleden, werden Jonas en Sonja in Birkenau vergast. Van Mary is het spoor onvindbaar, waarschijnlijk is zij op dezelfde datum vermoord. Boerin Van der Lei ging zes weken de gevangenis in, een naar verhouding schappelijke tuchtmaatregel. Zij gaf leiding aan een boerderij, een nering die van belang was voor de voedselvoorziening en daarmee kwam ze

ergoed van af. Zoon Hendrik, de ontvanger van de Friese bijbel, ging naar kamp Amersfoort, waar Joseph Kotalla hem zwaar mishandelde. Hendrik hield er een afhangende schouder aan over.

Hem heeft het transport naar een werkkamp in Rheine, nabij Münster, waarschijnlijk het leven gered. Daar had hij alle geluk. Hij werd tewerkgesteld op het in aanbouw zijnde vliegveld, maar een aantal dagen per week uitbesteed aan een boerenbedrijf. Waar boeren zijn, is eten. Na de oorlog was hij in staat lopend, vermagerd tot op het bot maar in redelijke gezondheid, terug te keren naar Noord 40 in Drachten. De boerderij waar zich het drama heeft afgespeeld is een aantal jaren geleden onder de slopershamer verdwenen.

Behalve het schutblad van de Friese bijbel is van de familie Van Zanten in Drachten niets overgebleven. Struikelstenen ontbreken eveneens, omdat het gezin niet uit Drachten afkomstig was. Foto's zijn er niet, persoonlijke bezittingen hebben de oorlog niet overleefd. Hendrik van der Lei heeft na zijn terugkeer uit Duitsland nog twaalf jaar in gezondheid geleefd. In 1957 raakte hij als gevolg van een verkeersongeval ernstig invalide. Het ongeluk had zijn geheugen voor een belangrijk deel aangetast.

Wat zou het fijn zijn als er toch nog, vanuit een onverwachte hoek wellicht, enige tastbare blijken van het bestaan van de familie Van Zanten boven water zouden komen. In Amsterdam woonde het gezin aan de Albrecht Dürerstraat 35. Dat adres bestaat nog, of het om hetzelfde pand gaat, is niet bekend. Wie meer informatie over hen kan verschaffen, kan altijd contact opnemen met de redactie. ■

Dieren loopt uit als Prins Hendrik in
kunsthandel Katz op bezoek komt

Van een eenvoudig slagerijtje groeide het bedrijf van de broers Nathan en Benjamin Katz uit tot een internationaal vermaarde kunsthandel. Hun kostbare collectie hielp zelfs een groot deel van de familie de oorlog te overleven.

ACHSA VISSSEL

Glamour in de mediene

In 2013 besprak het NIW de memoires van David Cohen (1932-2023). Als kind overleefde hij de oorlog dankzij een spectaculaire actie van zijn ooms, de kunsthandelaars Benjamin en Nathan Katz. Zij leverden in 1942 een schilderij van Rembrandt in bij de nazi's in ruil voor toestemming om het bezette Nederland met 25 familieleden te verlaten. Toen de Gelderse auteurs van *Kunsthandel Katz* het boekje over die wonderbaarlijke ontsnapping in handen kregen, hadden ze de voormalige kunsthandel in Dieren al ontdekt, waar ooit Rembrandts over de toonbank gingen. Het werd de start van een intensieve zoektocht: ze doken in de archieven en spraken met familieleden. De zaak bleek een begrip: de Joodse broers Katz handelden in zeer waardevolle schilderijen. Naast de vestiging in het kleine Gelderse dorp waren er filialen in Den Haag, New York en Bazel. En toch begon het ooit zo simpel.

Boerenantiek

In 1803 opende Benjamin Simon in Doesburg een koosjere slagerij. Toen het in de napoleontische tijd verplicht werd een achternaam aan te nemen, koos hij voor Katz: een afkorting van *koheen tsedek*,

rechtvaardige priester. Vanwege de door het kasjroet verplichte hygiëne was het vlees uit de brandschone slagerij ook bij niet-Joden in trek.

Toen zoon Joseph Benjamin en diens vrouw Meintje de zaak overnamen, ontwikkelde de handel zich verder. De nieuwe eigenaar ging als kind al mee met zijn vader naar boeren om slachtvee aan te kopen en ontdekte zo het boerenantiek. De handel die hij daarin begon werd populair. Zozeer zelfs, dat zijn oudste zoon David, die ook in de zaak was gekomen, in 1876 in het dichtbijgelegen en per trein bereikbare Dieren een zaak begon in 'meubilaire goederen'. Uit het hele land trok hij klanten met interesse in boerenantiek, schilderijen, porselein en antiquiteiten. Zijn zoons Benjamin, Nathan en Simon startten ondernemingen in dezelfde branche op andere locaties. Toen hun vader gezondheidsklachten kreeg, namen Benjamin en Nathan de winkel in Dieren over.

Koninklijk bezoek

Ondanks hun boerse uitstraling en hun kennis die uitsluitend gebaseerd was op praktijkervaring, liepen de zaken voorspoedig. Benjamin woonde met zijn gezin in een schitterende villa in Dieren, waar op vrijdagavond de hele familie welkom was. Nathan verhuisde met zijn vrouw naar Arnhem. Hij verdiepte zich in kunst en legde een privéverzameling aan. Sociaal begaafd als hij was, knoopte hij goede contacten aan met vermogende verzamelaars en Gelderse landadel.

Er kwam een duidelijke taakverdeling: Benjamin was gespecialiseerd in porselein, aardewerk, zilver en meubelen en deed de bedrijfsvoering. De financiën, het personeel en de bankzaken vielen daarmee onder zijn beheer. Nathan legde zich volledig toe op de in- en verkoop van schilderijen: werken van Rembrandt, Frans Hals en andere Hollandse

meesters. De reputatie van de firma groeide. Onder de clientèle bevonden zich edellieden, bankiers, artsen en een ziekenhuisdirecteur. In 1931 kwam zelfs prins Hendrik, echtgenoot van koningin Wilhelmina, onder grote belangstelling van de dorpelingen een kijkje nemen.

Merkwaardige personen

Het bedrijf overleefde de crisis van de jaren 30 en voorzag in meer ruimte voor de groeiende collectie. In Arnhem kwam een extra filiaal, in Dieren opende de firma toonzalen in het postkantoor. Het personeelsbestand werd uitgebreid en halverwege de jaren 30 werd er internationaal gehandeld. In eerste instantie met Londen, Berlijn en Boedapest en uiteindelijk in nieuwe, buitenlandse vestigingen, onder meer in New York. Wel bleven de broers vreemde eenden in de bijt, ze werden 'merkwaaardige personen' genoemd, die niet eens correct Nederlands zouden spreken.

Gerrit Claeszoon Bleker, *Hertenjacht in duinlandschap*, 1627. Aangekocht door Katz in 1933 en geschonken aan het Frans Hals Museum

Uit het hele land trok David klanten voor boerenantiek, schilderijen en porselein

FAMILIEARCHIEF

Nathan en Benjamin Katz in de zaak in Dieren

Benjamin en Marianne in Camp Gibraltar op Jamaica

Showroom in de Spoorstraat in Dieren

Peter Hellema en Joop Marsman, *Kunsthandel Katz. Een dynastie van Joodse kunsthandelaars 1876-1995*. Waanders, 264 p., 103 illustraties, € 29,95

Hun betrouwbaarheid en kennis van zaken waren echter onbesproken.

In de Tweede Wereldoorlog wist Nathan met de zijnen naar Zwitserland te ontkomen. Benjamins poging met zijn gezin naar Engeland over te steken was tevergeefs. Maar er diende zich een onverwachte oplossing aan. Zowel Adolf Hitler als rijksmaarschalk Herman Göring stuurde vertegenwoordigers naar Nederland om voor eigen aankopen de kunstmarkt in de gaten te houden. Hitler wilde zelfs zijn eigen *Führermuseum* beginnen. De broers verkochten werk aan de nazi's, maar – zoals zo vaak onder die omstandigheden – het valt te betwijfelen of dat vrijwillig was en tegen reële prijzen.

Kunst voor levens

Uiteindelijk sloot Benjamin een deal: in ruil voor het *Portret van Dirck Jansz Pesser* van Rembrandt, ook bekend als *Portret van een man uit de familie Raman*, kreeg hij op 23 september 1942 van Hitlers privésecretaris Martin Bormann officieel toestemming het land te verlaten. Hij mocht 24 familieleden meenemen, plus driekwart van zijn vermogen. Een kwart moest ingeleverd worden. Op 20 oktober vertrok het gezelschap naar Amsterdam, elk van hen met één koffer met kleren. Ze werden strak bewaakt, het schilderij zou pas overgedragen worden als ze hun bestemming hadden bereikt.

De familieleden reisden door en vertrokken op 14 november vanuit het Spaanse Vigo per boot naar Jamaica. Benjamin Katz vertrok later met zijn vrouw Marianne en zoon Nico naar New York en pakte daar de zaken weer op. Nathan deed hetzelfde in Zwitserland. Voor andere familieleden was verblijf in de VS te kostbaar. Ze reisden naar Curaçao, waar ze de oorlog in Willemstad

doorbrachten. Eind 1945 kwam Benjamin terug in Dieren en liet door een advocaat de evacués die in zijn villa woonden eruit zetten. De opgeslagen huisraad en kunstwerken bleken gestolen of vernield. Hij wist een schadevergoeding te krijgen en zette de zaak voort. Nathan bleef in Zwitserland.

Rembrandt, *Portret van Dirck Jansz Pesser*, ook bekend als *Portret van Raman*, ca. 1634. Rond 1941 kocht iemand van de familie Lanz het vermoedelijk via Galerie Schulthess in Bazel van mevrouw De Ridder in Lugano. In 1942 kocht Katz het via Margritt Schulthess en schonk het aan het Führermuseum. Na de bevrijding keerde het uit Duitsland terug naar Nederland en op 28 april 1946 werd het doek teruggegeven aan de familie Katz. Via enige omzwervingen kwam het in 1969 in het bezit van het Los Angeles County Museum of Art

Vanaf augustus 1946 was het hem daar toegestaan als kunsthandelaar te werken, mits hij zich op zijn specialisme toe bleef leggen: schilderijen van voor 1800.

Er heerste argwaan tegen de familie Katz. Men verweet hun tijdens de oorlog zaken te hebben gedaan met de nazi's. Een inwoner uit Velp schreef in een brief aan de politieke recherche dat 'een Jodenfamilie voor acht miljoen in een Duits vliegtuig naar Portugal was gebracht' en 'meubels had getaxeerd voor Hitler'. Een rapport uit 1947 vermeldde wel dat de broers schilderijen hadden geleverd aan de Duitse bezetter, maar ook dat niet duidelijk was in hoeverre er sprake was geweest van pressie. Het portret door Rembrandt werd op 28 april 1946 vanuit Duitsland overhandigd aan de familie Katz. Sinds 1999 is het in bezit van Los Angeles County Museum of Art in de VS. Veel van dit soort roofkunst werd maar moeizaam aan eigenaren geretourneerd. Dat de firma toch meer dan twintig werken terugkreeg, maakte de Katzen verdacht.

Benjamin Katz werd gearresteerd op verdenking van fraude en pas na jaren van rechtsvervolging ontslagen. Nathan begon een galerie in Bazel. Het verleden haalde hem echter in. Schulden uit de oorlog, de verkoop van een vervalste Rembrandt en niet verwerkte pijn uit de oorlogsjaren deden hem de das om: in 1949 naakte hij een eind aan zijn leven. Zijn zoon David zette tot 1995 de galerie voort en opende een filiaal in Sankt Moritz. Benjamin ging met zijn zonen door in de kunsthandel in Dieren, maar miste de passie van voor de oorlog en kon zich minder goed handhaven in de veranderende kunstwereld. Na zijn overlijden in 1962 paktten zijn zoons Nico en Daan de draad op, maar minder succesvol dan gehoopt. Na twaalf moeilijke jaren zagen ze zich genoodzaakt in 1974 de deuren te sluiten. Het was het einde van een dynastie. ■

ASJER
WATERMAN

Soms zou ik willen dat ik wat van die New Yorkse lichtheid zou kunnen opsturen naar Nederland

Lieve pap,

Weet je nog dat ik in de zomer van 2014 in Israël verbleef, toen ik een oelpan volgde aan de universiteit van Haifa? Het was de zomer van operatie 'Tsoek Etan', een van de eerdere conflicten in Gaza. Onvergelijkbaar met de actuele situatie – het huidige conflict is vele malen gewelddadiger en kent veel meer slachtoffers. Maar ook toen maakte wat er gebeurde in Gaza een hoop los in Nederland. Er waren protesten, en bij een van die protesten in Den Haag werd 'dood aan de Joden' gescandeerd. Ik weet nog goed dat jij mij oppikte van Schiphol toen ik terugkwam uit Israël, kort na die demonstratie. "Misschien had je beter daar kunnen blijven," zei je toen we in de auto zaten. Op een enigszins cynische toon en niet helemaal serieus voor zover ik mij herinner – maar de opmerking sprak boekdelen.

Terugkijkend naar dat moment verbaas ik mij erover hoe weinig ik blijkbaar meekreeg van de stemming in Nederland die zomer. Het duurde tot dat moment op Schiphol om te beseffen hoe men in Nederland die zomer had beleefd. Hoe anders is dat nu, tien jaar later. Via sociale media, gesprekken met vrienden en collega's, Whatsapp, nieuws en opinies, meen ik goed te kunnen volgen wat de Joodse gemeenschap in Nederland doormaakt. Vooral de laatste weken lijkt er een kookpunt bereikt te zijn met de studentenprotesten, de kunstacademie in Den Haag die de banden verbreekt met Bezalel en het debacle rondom het concert van het Jerusalem Quartet in het concertgebouw.

Het is vreemd om deze periode van een afstand te ervaren. Maar eerlijk gezegd voelt het ergens ook als een opluchting. Niet dat er in de VS niets gebeurt. Ik schreef je eerder over de protesten aan Columbia die vlak naast het instituut waar ik studeer plaatsvonden. Toch heb ik het idee dat dergelijke incidenten – want dat zijn het volgens mij nog steeds – hier op een andere manier beleefd worden.

Ik schrik van de berichten uit Nederland. Niet zozeer van die incidenten, maar van het effect ervan op Nederlandse Joden. Ik schrik van de vergelijkingen die mensen maken met de jaren 30. Ik schrik ervan wanneer de vraag gesteld wordt of Joden nog wel een toekomst hebben in Nederland. En ik schrik van de alomtvattende manier waarop deze onderwerpen het leven van alledag lijken te gaan bepalen. Als een dichte mist die je volledig omringt en het zicht op de wereld ontnemt.

Die mist ervaar ik in New York minder. Antisemitische incidenten zijn hier ook het gesprek van de dag, maar domineren niet op dezelfde manier het Joodse leven. De 'vanzelfsprekendheid van het Joodse leven' hier – zoals jij dat in je vorige brief beschreef – lijkt te zorgen voor een soort lichtheid. Voor de mogelijkheid alle sores soms even aan de kant te schuiven en het denken niet te laten domineren. Soms zou ik willen dat ik wat van die lichtheid zou kunnen opsturen naar Nederland.

Ik krijg de laatste tijd vaak de vraag of ik niet in New York zou willen blijven. Mijn antwoord is steevast nee, ik kom terug naar Nederland. En dat antwoord blijft onveranderd. Maar de laatste weken kijk ik wel steeds meer op tegen een terugkeer naar Nederland, omdat ik niet weet hoe lang ik het in die mist zal uithouden. Ik zou willen dat ik een manier wist om die mist wat op te lossen, maar die heb ik niet paraat. Maak je geen zorgen hoor, ik kom dus gewoon terug. In de hoop en verwachting dat er genoeg mensen zijn die net als ik geen twijfels hebben over de toekomst van Joden in Nederland. ■

Asjer

Omar Barghouti roeptoert op de campus in Den Haag

Geroosterd

Bij het doornemen van nieuwe Netflixproducten bleef deze week tussen alle Pakistaanse politiethrillers, Somalische soaps en Koreaanse reality-tv mijn oog hangen op iets wat ik al jaren niet meer had gezien: een ouderwetse *roast*. Misschien zijn niet al mijn lezers bekend met dit fenomeen: een beroemdheid die door komieken en andere sterren – al dan niet vrienden en bekenden van de geroosterde – enorm wordt ... afgezeken, ik kan het niet anders noemen. Daarbij is het usance dat de roosteraars ook elkaar aanpakken en aan het einde van het liedje mag de beroemdheid terugslaan. Waarom de celebrity's zich al sinds 1949 – de eerste was de Franse acteur Maurice Chevalier – laten roosteren? Voor het goede doel natuurlijk. Hoewel menig bijna in vergetelheid geraakte acteur of zanger zijn roast gebruikte om zijn carrière uit het slop te trekken.

Ik moet toegeven dat ik een groot fan ben. Niet van de Nederlandse variant, uiteraard, daarvoor heeft ons land te weinig komieken en beroemdheden van niveau en is het bij ons allemaal veel te gezapig en politiek correct. Dat laatste

een open wond is dan bij ons. Maar ook omdat de roasts vaak een bijna geheel Joodse aangelegenheid zijn. Dat is niet zo vreemd, Joden overheersen – in de beste zin van het woord, ik wil hier geen complottheorieën aanzwengelen – de Amerikaanse komediewereld al sinds voor de Tweede Wereldoorlog.

Zo is de constante factor in het nu door Netflix overgenomen fenomeen (voorheen te zien bij Comedy Central) Jeff Ross, die de eretitel de *roastmaster-general* heeft gekregen. Ross heet eigenlijk Lifschultz van achteren, dus u begrijpt het. Hij is bij elke roast aanwezig, wat de uitzendingen beschermt tegen aantijgingen van antisemitisme. Zo ook bij de meest recente, *The roast of Tom Brady*. Als die naam u niets zegt, ligt dat aan u, want qua beroemdheid steekt Brady in de VS president Joe Biden en popster Taylor Swift naar de kroon. De quarterback van de New England Patriots wordt gezien als de succesvolste American footballspeler aller tijden.

Broodnodige remedie

Zijn roast wordt gepresenteerd door de zwarte komiek Kevin Hart. En aangezien bij topsport de meeste mensen niet onmiddellijk denken: ha, Joden, mag je je afvragen waarom de uitzending toch zo'n Joods karakter had. Ross was de enige Joodse komiek op het podium, al geven zijn gojse collega's Nikki Glaser en Andrew Schulz grif toe dat zij ondanks hun afkomst diep in de Amerikaans-Joodse komedietraditie

Kun je dan in een roast nooit te ver gaan? Toch wel

geworteld zijn. Brady's vriend en medespeler Julian Edelman roastte vrolijk mee en hij wordt gezien als de beste Joodse footballspeler aller tijden. De eigenaar van de New England Patriots, de Joodse miljardair Robert Kraft, hief het glas op zijn voormalige sterspeler.

Waarom ik u dit alles vertel? Omdat wij in Nederland iets kunnen leren van de Amerikaanse comedywereld, waar humor op gezette tijden is wat het moet zijn: een spiegel voor een te gepolitiseerde, overdreven correcte en zeg maar gerust laffe samenleving. Grappen zijn een broodnodige remedie tegen politici, activisten en opiniemakers die zichzelf en hun werk veel te serieus nemen.

Kun je dan in een roast nooit te ver gaan? Toch wel. Het bekendste voorbeeld hiervan is de uiteraard Joodse Gilbert Gottfried. Die waagde het op 4 november 2001 in de roast van Hugh Hefner een mop te vertellen over de aanslagen van 9/11, nog geen twee maanden eerder. Het publiek begon te joelen, waarna Gottfried razendsnel overstapte op een mop die *The aristocrats* heet en zo de lachers weer op zijn hand kreeg. Die ga ik u niet vertellen, want ik heb geen zin door het NIW gecancelled te worden, maar u kunt hem vinden op het interweb. Waarschuwing: *The aristocrats* is niet antisemitisch, maar wel alleen voor sterke magen. ■

Jeff Ross roostert football-legende Tom Brady (links)

zijn de Amerikanen allesbehalve. De humor is keihard, niet zo gek gezien het grote aantal *shock*-komieken dat wordt uitgenodigd, en is vaak seksistisch, racistisch, homo- en transfoob, validistisch en ja, ook antisemitisch. Althans, dat zouden langetenenkijkers ervan kunnen maken.

Alles kan, alles mag

Bij de roasts in de VS gebeurt iets opvallends, in mijn ogen bijna magisch. Het is alsof alle politieke correctheid een paar uur wordt vergeten en vervangen door alles-kan-en-alles-magkomedie. Waar bij ons een mak schaap als Peter Pannekoek zwaar onder vuur lag na een onschuldige en ook nog eens goedbedoelde grap over de Holocaust in zijn oudejaarsconference, is diezelfde Shoa in de roasts een onomstreden mikpunt. Hoe dat te verklaren is? Misschien omdat de Holocaust voor de Amerikaanse Joden minder

JARON SAHLA

Cultuurtips

ACHSA VISSSEL

24 MEI T/M 20 JUNI

Inbar Hasson, *My baby*

BEELDENDE KUNST

Snel naar Amstelveen

Het is weer tijd voor de in 1998 gestarte, driejaarlijkse manifestatie in het Cobra Museum. Samen met Museum JAN en centrum voor cultuureducatie Platform C koos 'het Cobra' uit 60 inzendingen werk van 21 Amstelveense kunstenaars. Onder hen Tamar Rosenblatt, Sharon van den Berg en Inbar Hasson. De laatste is ook de initiator van het project 'Coming home soon', met notitieboekjes voor de gijzelaars in Gaza.

Amstelveen Triënnale, t/m 7 juli. Cobra Museum voor moderne kunst, Sandbergplein 1, Amstelveen. Info: 020-5475050, cobra-museum.nl, amstelveen-triennale.nl

Veel vragen de komende tijd. Heet die film nou *La bête* of *The beast*? En hoe zit het met die *purple girl*? En hoe zat het precies met Jacob Israël de Haan?

Daniel Ryan Spaulding

STAND-UPCOMEDY

Lachen en strijden

Je raakt in de war als je online zoekt naar komediant Daniel Ryan Spaulding. Is het nou die heel zware man of die superslanke? Beiden, want *power gay* Spaulding viel in de afgelopen twee jaar maar liefst 113 kilo af. Zijn doorzettingsvermogen toont zich ook in zijn onverdroten strijd tegen antisemitisme. Bijvoorbeeld met de geestige *purple girl*, het meisje met paars haar wier vooroordelen over Joden hij slim ontkracht. De filmpjes gingen viraal. Snel boeken, want er is maar één voorstelling.

Power gay, 29 mei, 21.30 u. Comedy Cafe, Ildok 89, Amsterdam. Kaarten via comedycafe.nl/amsterdam

SPEELFILM

Beestachtige gevoelens

In *The beast* (soms aangekondigd als het oorspronkelijke *La bête*) schittert de Franse actrice Léa Seydoux als Gabrielle. In de nabije toekomst, waarin AI de dienst uitmaakt, worden menselijke emoties als zo gevaarlijk beschouwd dat Gabrielle besluit haar DNA te reinigen met behulp van een machine die haar terugstuurt naar vorige levens. Daarbij ontmoet ze steeds dezelfde man, maar bekruipen haar steeds dezelfde angstige voor gevoelens. Wat als de menselijkheid uit de samenleving zou verdwijnen?

The beast, bioscopen in het land. [Filmladder.nl](https://filmladder.nl)

La bête

MODERNE DANS

Productief duo

Choreograaf Uri Ivgi en zijn collega Johan Greben maken sinds 2003 vanuit hun standplaats Leeuwarden sociaal bewogen dansvoorstellingen. Ivgi danst bij het Kibbutz Contemporary Dance Company, Greben komt van het Nationaal Ballet. Zoals *Leefmeesters*, een voorstelling over chronische ziekte, of *Beam on the beach*, over het oversteken van grenzen en de vraag of we nieuwkomers ruimte willen geven. Beide voorstellingen zijn onder meer op theaterfestival Oerol op Terschelling te zien.

Leefmeesters, 29 mei, 20.00 u. De Nieuwe Kolk, Assen. 15 juni, 20.00 u. De Lawei, Drachten. *Beam on the beach*, 7 t/m 15 juni, 22.30 u. Oerol, Terschelling. Info en kaarten: ivgi-greben.nl

ILYA RABINOVICH

GEMENGDE TECHNIEKEN

Dromerige utopie

Ilya Rabinovitch werd in Moldavië geboren, vertrok op achtjarige leeftijd met zijn familie naar Israël en woont sinds 2000 in Nederland, waar hij studeerde aan de Rijksacademie in Amsterdam. In 2008 reisde hij naar zijn geboorteland om museale opstellingen te fotograferen waar cruciale stukjes geschiedenis steeds 'toevallig' in ontbraken. Het leidde tot de tentoonstelling en het boek *Museutopia*, met zowel dromerige als ontregelende beelden. Hij voerde het project eerder uit in musea in Israël. In de groepstentoonstelling *Revisiting Museutopia* gaat hij samen met collega's Tatyana Yassievich en Arnout Killian dieper op het onderwerp in.

Revisiting Museutopia, 5 t/m 9 juni. PuntWG, WG-Plein t/o nr 80, Amsterdam.

CAROL BETHUEL

JAZZ

Driemaal feest

Met maar liefst drie releaseparty's – inclusief concert – viert Guy Salamon de lancering van de nieuwe cd *Free hugs* door de groep die zijn naam draagt. Het werk van de in Amsterdam gevestigde, Israëlische jazzdrummer beweegt zich tussen verschillende stijlen en is 'caleidoscopisch en briljant' genoemd.

Releaseparty *Free hugs*. 24 mei, deuren open 19.30 u, aanvang 20.30 u. Paradox, Telegraafstraat 62, Nijmegen. Info en kaarten via paradoxtilburg.nl. 25 mei, 20.30 u. Bimhuis, Piet Heinkade 3, Amsterdam. Kaarten aan de kassa, via 020-7882188 of bimhuis.nl. 1 juni, 20.30. LantarenVenster, Otto Reuchlinweg 996, Rotterdam. Kaarten aan de kassa of via lantarenvenster.nl

KAREN VAN GILST

Guy Salamon Group

LITAIRAIRE EVENEMENTEN

Veelbewogen leven

Op 30 juni is het een eeuw geleden dat Jacob Israël de Haan in Jeruzalem werd doodgeschoten door een lid van de seculiere zionistische Hagana. Straatarm opgegroeid in Drenthe en Zaandam, trok de zoon van een chazan als jongeman naar het vrije Amsterdam. Daar publiceerde hij het voor die tijd schokkende debuut *Pijpelijntjes*, over zijn homo-erotische leven in de destijds straatarme wijk De Pijp. Binnenkort meer over de schrijver in het NIW, nu kunt u in het kader van de De Haanmaand deze debatten, concerten en tentoonstellingen vast in de agenda zetten.

Jacob Israël de Haan

G. KRIKORIAN

Filmfragmenten en debat, 1 juni, 16.30 u. Groningen. Expositie *Wie niet zoekt kan niet verdwalen. Het levenspad van Jacob Israël de Haan*, 3 juni t/m 5 juli. VU, Amsterdam. Zomerexpositie *Jacob Israël de Haan*, 6 juni t/m 13 oktober. Synagoge Groningen. Symposium *Ademloos luistert mijn lied, nieuwe perspectieven op De Haan*, 6 juni, 12.30-17.00 u. Allard Pierson, Amsterdam. Ronde tafelgesprek, buffet en concert *De Haan en het Joodse lied*, 14 juni, vanaf 15.30 u. Uilenburgersjoel, Amsterdam. Info, kaarten en programma t/m 30 juni: jacobisraeldehaan.nl

Samen Sterk voor Israël

25 juni 2024

BIJNA
UITVERKOCHT!

In samenwerking
met:

JNF Experience

speciale editie

Solidariteitsavond

Dinsdag 25 juni

18:30 - 22:30 uur

Amsterdam

**Concert: Rami Kleinstein
& kinderkoor Concertino**

Inclusief hapjes van Sal Meijer
en H'Baron en drankjes.

Ontmoet onze sprekers uit Israël:

• **Danielle Abraham** *directeur Regrow Israel*
Over de aanval van Hamas op Israël's landbouw:
hoe gaan we de boeren helpen?

• **Eran Doron** *burgemeester van Ramat HaNegev*
Over de opvang van duizenden getroffen
families: hoe nu verder?

Toon je solidair met Israël en meld je aan www.jnf.nl/experience

Met veel verdriet in ons hart moesten wij afscheid nemen van onze lieve man, vader, grootvader en overgrootvader.

ISAAC HEERTJE

echtgenoot van Roti Heertje-Salomons,
in de leeftijd van 88 jaar.

Den Haag: Roti Heertje-Salomons
Donald Heertje
Edgar Heertje
Ruben Stevens
Rosa Stevens
Michelle Heertje
Penina Heertje
Benjamin Heertje
Yardena Kan-Heertje
Naomi Heertje-Sluijk

De begrafenis heeft plaatsgevonden op 3 april 2024.

Den Haag, 15 mei 2024

Grote keuze in Goud, Zilver en Juwelen waaronder veel occasions

INKOOP - INRUIL

Atelier voor alle reparaties

Dreese b.v. *juweliers*

Korte Poten 32, Den Haag, telefoon 070 - 3630410

EXECUTEUR • NL

rt(4) DE ERFGENAAM

**Executeur.nl wikkelt uw nalatenschap af
precies zoals u dat wenst.**

De spelregels van het erfrecht zijn complex.
Wij ontzorgen uw nabestaanden in moeilijke tijden.

- Benoeming in testamenten en levenstestamenten
- Deskundige afwikkeling en advies

Neem contact op met Klaas Zondervan:
info@executeur.nl of 085-0604243

Met intens verdriet maar met dank voor prachtige liefdevolle jaren, geef ik u kennis van het overlijden van mijn allerliefste man, onze zoon en broer. Edwin heeft zijn nierziekte met verve gedragen, wilde het leven vasthouden maar heeft toch los moeten laten.

EDWIN VERDONER

In liefdevolle herinnering

Amsterdam, 03-01-1966
11 Tevet 5726

Aalsmeer, 09-05-2024
1 Ijar 5784

Jesaja 26:19

*'Zij die het eigendom van Hashem zijn, zullen opnieuw leven.
Hun lichamen zullen weer opstaan en zingen van blijdschap.'*

Liesbeth Verdoner-Geerds
Netty Verdoner-Colmans en Bob Verdoner (in liefdevolle herinnering)
Monique Verdoner

(De begrafenis heeft in familiekring plaatsgevonden)

ת'נ'צ'ב'ה

MATSEIWOT

tel. 020 - 497 45 54

voorheen steenhouwerij

A. ter Neuzen

Maes natuursteen

ijweg 98

1161 GC Zwanenburg

Voor een vrijblijvend advies
kunt u vragen naar Pieter of Kim
info@maesnatuursteen.nl

Familiebedrijf met liefde voor het vak

JAARCONCERT

2 juni 2024

Hejmisj Zain

Jules Bart, dirigent
samen met

The Klezmer Society
olv Bert Vos

Amstelkerk, Amstelveld 10, 1017 JD Amsterdam

Aanvang: 15 uur, zaal open vanaf 14:15 uur
Toegang: € 19 incl consumptie
Stadspas, 65/CJP €16 incl consumptie
Kinderen tot 12 jaar: €10

Reserveren wordt aanbevolen:
Finance@hejmiszain.nl
Kaartverkoop aan ingang van de zaal (alleen met pin)

Informatie over concert: www.hejmiszain.nl

J
I
D
D
I
S
J

K
O
O
R

Yanki Jacobs

Twée monologen zijn nog geen dialoog

De interpretaties van het meisje en de woke student liggen mijlenver uit elkaar

Een studente nam afgelopen week contact op met mij. Het Israëlische meisje vertelde mij dat zij bepaalde gebouwen op haar onderwijsinstelling mijdt, omdat daar de studentenraad actief is, en die is fel anti-Israël. Toen ik haar vroeg hoe ik haar kon helpen, antwoordde ze dat zij binnenkort haar masterdiploma in ontvangst zou nemen en het fijn zou vinden als de overhandiging ervan zou kunnen plaatsvinden in een aparte, afgesloten ruimte. Maar, vroeg ik haar, waarom dan niet samen met de andere afgestudeerden? Ze antwoordde dat ze bang was, want bij de diploma-uitreiking zou de studentenraad aanwezig zijn, en die hadden immers opgeroepen tot een mondiale intifada.

Er begon een lichtje bij mij te branden. Dit meisje, opgegroeid in Israël, hoort 'intifada' en denkt meteen aan een pogrom, aan terroristen die haar komen neersteken of neerschieten.

De woke studentenvertegenwoordiger zal wellicht niet een heel fris typetje zijn, maar als hij 'intifada' roept, bedoelt hij toch echt iets anders dan Joodse medestudenten neerknallen. De interpretaties van dezelfde woorden door het meisje en de woke student liggen mijlenver uit elkaar. Het resultaat is dat de wokist geen flauw benul heeft waarom Joden aanstoot nemen aan de leuzen en zich onveilig voelen, maar het resultaat is ook dat dit meisje al zo'n zeven maanden bijna haar kamer niet meer uit durft.

Het is meer dan ongelukkig dat niemand op de onderwijsinstelling die twee interpretaties naast elkaar heeft gelegd en de wokist verzocht heeft voorzichtiger te zijn in zijn woordkeuze en afstand te nemen van gewelddadige partijen. En dat niemand tegelijkertijd dit meisje heeft uitgelegd dat, hoe akelig de leuzen ook zijn, zij door deze medestudent

niet zal worden opgewacht met een wapen om haar daadwerkelijk te intifadiëren.

Daarom ben ik voorstander van de dialoog, een vorm van communicatie die niet hetzelfde is als het gelijktijdig voeren van twee monologen. Dialoog, in de academische setting, betekent kennisuitwisseling. Niet demoniseren, maar elkaar bestoken met argumenten, met inhoud, en gezamenlijk op zoek gaan naar een academisch verantwoorde 'waarheid'. Dialoog kan polarisatie tegengaan en helpen elkaars pijn te begrijpen. Dat kwaadwillende extremisten de Palestijnse zaak trachten te behartigen door zich krampachtig vast te klampen aan het op sektarische wijze roeptoeteren van loze kreten en als de dood zijn voor een inhoudelijk gesprek, bewijst wat mij betreft afdoende waarom redelijke partijen juist aanjager moeten zijn van dialoog en wetenschappelijk debat. ■

Behar | Wajikra/ Leviticus 25:1–26:2

Is Israël van ons of van God?

Verder mag het land niet voor altijd verkocht worden, want het land behoort Mij toe. U bent immers vreemdelingen en bijwoners bij Mij,' zegt de Eeuwige in de parasja van deze week. Daarin wordt over de voorschriften voor de landbouw gesproken. In het zevende jaar, ook wel sjabbatjaar of het *sjemita* genoemd, mag het land niet bewerkt worden en moet het braak liggen. Het eigendom van het land Israël is behoorlijk beperkt. In het zevende jaar zijn de vruchten van iedereen. De landeigenaar mag niemand tegenhouden van zijn vruchten te genieten. Zelfs de wilde dieren hebben recht op alle vruchten.

In het vijftigste jaar, *joveel*, is alles nog strenger. Alle slaven moeten worden vrijgelaten en alle landerijen gaan terug naar hun oorspronkelijke eigenaar. Dit betekent dus, dat land in Israël volgens de ideologie van de Tora nooit volledig verkocht kan worden.

Hoogstens voor 49 jaar kan ik de oogsten verkopen, maar nooit het land zelf. Dit betekent een uitholling van het eigendomsbegrip. In de Tora kent niet alleen het land regels maar ook de producten zijn onderworpen aan

Israël is een heilig land, waarin regels gelden die nergens anders van toepassing zijn

enorm veel voorschriften. 2 procent van de landbouwproducten moet aan de kohaniem, gegeven worden als dank voor hun tempeldiensten. 9,8 procent van de oogst gaat als eerste tiende naar de levieten, die ook geen land bezitten, de tempel bewaken en de

leraren van het volk zijn. En 8,82 procent van alle producten gaat naar de armen of moet op gewijde wijze in Jeruzalem gegeten worden.

Wat de Tora ons wil vertellen, is dat Israël een heilig land is, waarin regels gelden die nergens anders ter wereld van toepassing zijn. Wij zijn geen burgers die overal recht op hebben. Maar de Tora gaat nog een stapje verder. Israël is Gods eigendom in deze wereld. Zolang we ons dit realiseren, wonen we veilig in het land. Maar zodra wij denken dat wij alle succes aan onze eigen inzet en vindingrijkheid te danken hebben, vergeten wij God en verlaat Hij ons. Gedurende het bestaan van de eerste tempel (tot 586 voor de gewone jaartelling) hebben de Joden 70 keer de landerijen in elke zevende jaar niet braak laten liggen. Daarom duurde de eerste grote ballingschap in Babylonië precies 70 jaar. Zo haalde het land zijn schade in, begrepen we dat het Gods land was en is, en keerden we terug. ■

**Rabbin
Raphael
Evers**

‘Anderen onderwijzen is fantastisch, alsof je goud aan het delven bent’

Dmitri Makhtin (49)

Woonplaats: Den Haag

Burgerlijke staat: getrouwd (alleen onder de choepa) met Elina, vader van zoon David (15) en dochter Elizabeth (14), stiefvader van Sofja (30)

Beroep: concertviolist

Levensmotto: leven in muziek, iets anders kan ik niet bedenken

TEKST: ACHSA VISSSEL • FOTO: DONALD WOODROW

Jeugd

Ik ben opgegroeid in een fijne familie in Leningrad, nu Sint-Petersburg, in de voormalige Sovjet-Unie. Ik kom uit een dynastie van Joodse violisten, ik ben zeker de zesde generatie. Toen ik vijftien was, begon ik met een opleiding aan de Idyllwild Arts Academy in Californië. Tijdens mijn verblijf emigreerde mijn familie naar Den Haag, waar mijn moeder een baan kreeg als concertmeester bij het Residentie Orkest. Ik wilde mij bij hen voegen, maar omdat ik al achttien was, werd ik conform de Nederlandse wet bijna teruggestuurd naar Rusland. Koningin Beatrix maakte een uitzondering en ik kreeg staatsburgerschap. Ik studeerde hier verder met geweldige leraren als Philippe Hirshhorn en Herman Krebbers.

Werk

Wie doet waar hij van houdt – en ik hou van muziek – is de gelukkigste mens ter wereld. Naast optreden geef ik sinds een jaar ook les aan jonge kinderen. Anderen onderwijzen is fantastisch, alsof je goud aan het delven bent. Als mensen iets prachtigs leren, hebben ze ook geen tijd om domme dingen te doen.

Geloof

In mijn jeugd deden we weinig aan jodendom, maar in de VS kwam ik met een aardige rabbijn in contact. Ik raakte zeer betrokken, leerde over religie en tradities en speelde soms voor de tv-zender van Chabad. Ik geloof in God, of in ‘iets’ dat heerst over deze planeet. De tradities volgen is alleen moeilijk te combineren met een leven als reizend musicus. Wel vieren we thuis altijd de feestdagen als Jom Kipoer en Rosj Hasjana.

Israël

Ik voel me sterk verbonden met het land, treed er graag op en ook als gezin komen we er graag. De huidige situatie is zeer zorgwekkend. Zonder Israël kunnen Joden niet bestaan. En de wereld ziet de situatie op dit moment verkeerd om. Israël doet wat het moet doen om de bevolking te beschermen, en daarmee beschermt het ook de Joden daarbuiten. Mocht het echt misgaan voor Joden in Europa, dan is het de plek om naartoe te gaan.

Zorgen

Op dit moment maken we ons allemaal zorgen over onze veiligheid. Denk aan de protesten bij het optreden van het Jerusalem Quartet in het Concertgebouw, in de universiteiten en laatst in het Muziektheater, waar tweehonderd man het gebouw binnenstormden toen wij naar de opera gingen. Bang zijn we niet, ik draag mijn mageen David en de mezoza blijft aan de deur. Ik ken de jongens van het Jerusalem Quartet goed en was er twee keer bij toen er in de zaal protest klonk tijdens concerten.

Volkomen misplaatst: als je politiek wilt bedrijven, ga je óf de politiek in óf je demonstreert op het Malieveld. De pro-Palestijnse demonstranten mogen zeggen wat ze willen, die vrijheid is een groot goed. Maar wel op een voorgeschreven tijd en plek en al helemaal niet waar mensen van mooie muziek komen genieten. De bezoekers zijn veelal boven de 60, stel dat een van hen een hartaanval krijgt. Daar zijn die demonstranten niet mee bezig, ze denken alleen aan zichzelf.

Het was afschuwwekkend dat het Concertgebouw aanvankelijk niet dat beetje geld aan beveiliging wilde uitgeven. Na fors protest zijn ze op hun schreden teruggekeerd, maar dit blijft een smet op hun blazoën. Wereldwijd is het trouwens gebruikelijk om bij concertzalen bijvoorbeeld metaaldetectors in te zetten.

Dromen

Ik heb maar één droom: zo lang mogelijk gezond blijven, met degenen die ik liefheb dichtbij. ■

Get it, girl

De afgelopen tijd hebben we gezien dat veel vormen van activisme, hoewel effectief, vaak erg humorloos zijn. Dit blijkt niet het geval bij de groeiende groep ultraorthodoxe en plots activistische vrouwen die hun mannen momenteel seks weigeren na een oproep op Instagram op 7 maart: “Mitzvah night is cancelled!” De oproep refereert aan de avond van het mikwe, waarop orthodoxe vrouwen naar een ritueel bad gaan om de week van de menstruatie af te sluiten, en de echtgenoten elkaar weer mogen aanraken. Ook refereert de oproep aan de vrijdagavond, die volgens orthodox gebruik gezien wordt als een uitstekend, want heilig moment voor seks.

Zoals bij alles wat geestig is, ligt ook hier iets serieus aan ten grondslag. Want deze vrouwen voeren strijd tegen het vreselijke lot van de *agoenot* (letterlijk: ‘geketende vrouwen’), vrouwen die tegen hun wil officieel nog getrouwd zijn. In het bijzonder gaat het hen om Malky Gold Berkowitz, die al meer dan vier jaar probeert een *get*, een religieuze scheiding te krijgen. Maar haar man Volvy Berkowitz geeft daarvoor steevast geen toestemming.

Patiënt

De twee behoren tot de zeer strenge en afgeschermden Satmarstroming in een enclave ten noorden van New York. Malky beschuldigt haar – nu dus nog – echtgenoot van mishandeling en seksueel misbruik. Volgens ziekenhuisgegevens die *New York Magazine* in handen heeft, is Volvy een ernstig zieke psychiatrische patiënt. Hij is meerdere keren opgenomen voor zaken als rondrennen met een mes en ongeremd exhibitionistisch gedrag. In de juridische aanklacht die zijn vrouw tegen hem indiende, valt te lezen dat hij tegen zijn driejarige dochter zou hebben gezegd dat ze niet op zijn schoot mocht zitten, omdat hij wellicht een erectie zou krijgen.

De man wil de *get* niet verstrekken en Malky heeft alles geprobeerd. Ze benaderde zijn familie en drong aan bij meerdere religieuze rechtbanken, die haar in het gelijk hebben gesteld maar die nog altijd de toestemming van de vrome weiger-ex nodig hebben om de scheiding te voltrekken. En dus leeft Malky in een juridisch niemandsland voor wie de aanduiding *agoena* ooit is bedacht. Het akele aan het lot van de *agoenot* is dat hun positie het hun onmogelijk maakt om te hertrouwen, terwijl ze meestal nog heel jong zijn. Mochten ze hertrouwen zonder de *get*, dan zijn de kinderen uit dat huwelijk voorgoed besmet binnen hun gemeenschap.

Begin dit jaar kreeg Malky plots bijval van *agoenot*-redster, of zoals ze het zelf noemt *get-educator* Adina Sash. Al langere tijd zet Sash haar Instagramaccount in om aandacht te genereren voor het lot van de *agoenot*. Ze

Medestanders van Malky Berkowitz in Kiryas Joel

is zelf orthodox en verloofd op haar zeventiende en zegt helemaal niet voor grote hervormingen te zijn, maar pleit voor het inzicht dat een *get*-weigeraar misbruik maakt van wat in hun wereld juist heilig zou moeten zijn en daarmee de vrouw gegijzeld houdt.

Consequenties

Op Sash' Instagrampagina @flatbushgirl vind je meerdere berichten over andere vrouwen: “Mazal tov, Elana is bevrijd” en “Esther Eisenmann-Lauber is vrij na zes jaar”. Op 7 maart meldde ze: “De mitsweavond is geannuleerd, seksstaking voor de bevrijding van *agoenot*.” Vervolgens legt ze uit dat het doel is mannen uit de gemeenschap te

Hun positie maakt het de *agoenot* onmogelijk om te hertrouwen, terwijl ze meestal nog heel jong zijn

bewegen met rabbijnen te gaan praten die Malky kunnen helpen haar *get* te krijgen. Sash heeft het gesprek over dit onderwerp op gang gebracht en over de onrechtvaardige verdeling van consequenties voor de *agoena* en de mannelijke variant. Want – uitermate verrassend – voor kinderen van nog-niet-gescheiden mannen geldt de bastaardstatus niet.

Online zeggen vrouwen dat ze meedoen, dat ze een keuze hebben en hun stem meer willen uitdragen. Ook rabbijnen zeggen het doel van Adina Sash te steunen. Vrouwen uit soms zeer beschermde gemeenschappen vinden elkaar in een online wereld van waaruit ze invloed kunnen uitoefenen. Helaas zit Malky Berkowitz in de tussentijd nog geketend aan een papieren huwelijk, terwijl haar echtgenoot een vrij man is. ■

Esther Porcelijn

Esther Erwtelman, *Tahin*.
Fontaine, 256 p., € 33,99

TEKST: ACHSA VISSSEL | RECEPT: ESTHER ERWTEMAN

Voor 4-6 personen

- 2 el olijfolie
- 2 bosuien, in ringen
- 400 g rode en gele cherry-tomaten, gehalveerd
- 3 nori (zeewiervellen), in stukjes gescheurd
- tafelsout
- 350 g tagliatelle
- 30 g bladpeterselie, blaadjes geplukt en zeer fijn gehakt
- 3 el techina
- (Maldon)zout
- snuf verse zwarte peper
- rasp van 1 citroen

Bereiding

- Verwarm de olijfolie in een bakpan, bak hierin de bosui en schep een paar keer om. Voeg de cherrytomaten en de nori toe. Bak het geheel ongeveer 5 minuten.
- Breng intussen 3 liter water aan de kook en voeg genoeg tafelsout tot het water zo zout is als de zee. Kook hierin de tagliatelle *al dente* in ongeveer 2 minuten.
- Giet de pasta af, mix met het ui-tomaat-norimengsel en roer de helft van de peterselie erdoor. Voeg ook de techina toe en meng. Proef en breng verder op smaak met (Maldon)zout en zwarte peper.
- Verdeel de pasta over de borden en maak af met de rest van de peterselie en de citroenrasp.

FOTO ELVAN ÜNLÜ, STYLING: TINNE DE CEUSTER

Tagliatelle

met bosui, tomaat, zeewier, sesamzaad en techina

Veel NIW-lezers zijn sinds de fatale 7 oktober van vorig jaar en de daaropvolgende oorlog niet in Israël geweest, behalve misschien om als vrijwilliger te helpen in de landbouw of om familie en vrienden op te zoeken. Het land wordt gemist. Naast de niet uit te leggen zielsverwantschap die we voelen met dat stuk aarde, verlangen we naar de bijzondere combinatie van cultuur, natuur, religie, archeologie, warme mensen, zon en zee die het land zo aantrekkelijk maakt.

En dan hebben we het nog niet over het eten gehad. Ook in Nederland kunnen we prima Israël-

lische gerechten vinden. Maar in de lokale grond geteelde tomaatjes zijn veel lekkerder dan die uit de Nederlandse kassen, en elk gerecht smaakt toch anders als het door een temperamentvolle *sabre* is bereid. Ja, we kunnen we hier gemakkelijk een pot techina bemachtigen – internationaal bekend als tahin of tahini –, toch hebben we een zwak voor de plastic spuitflessen met het heerlijke beige goedje dat in Israël op tafel staat.

Culinair expert Esther Erwtelman is er zo dol op, dat ze in 2022 haar boek *Tahin* publiceerde, vol mooie foto's, verhalen en recepten. Dat je er een brood mee kunt bakken wist ik wel, maar de rest van de collectie recepten was een verrassing.

Soep, salade, taart, ontbijtgerechten, warme dranken en zelfs een cocktail. Het ingrediënt blijkt origineel te combineren: aardappeltjes met techinasaus blijken bijvoorbeeld een aanrader. Voor deze rubriek viel de keus op een pastagerecht: zowel het mengen van de keukens (Italiaans en Midden-Oosters) als de mix van de ingrediënten is spannend en avontuurlijk. Een lekker licht zomermaaltje van tagliatelle met bosui, tomaat, zeewier, sesamzaad en techina. Zeewier een gek ingrediënt? Nee, toch. Als het eiwit- en mineraalrijke spulletje als zwart omhulsel om onze sushi zit smikkelen we het maar al te graag op. *Buon appetito!* ■

Foto's & reacties

Stuur uw rechteenvrije foto van ten minste 1 MB, voorzien van bijschrift en de naam van de fotograaf, naar: foto@niw.nl

↑ Studentenroast

Gezelligheid bij de pre-sjabbatbarbecue voor Joodse studenten in Den Haag, georganiseerd door Chabad Den Haag.

FOTO: CHABAD DEN HAAG

↑ Laatste ronde

Soesja Citroen (l) en Peterpaul Kloosterman voor de woning aan Bogen 63 tijdens de laatste ronde stolpersteinen plaatsen in Gouda.

↓ Op visite

Een werkbezoek van staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport Maarten van Ooijen aan het JMW op 15 mei 2024.

FOTO: JMW

Onrustige dagen na Pesach

NIW 29 preludeerde er al op: de aanwezigheid en rede van de burgemeester van Amsterdam, Femke Halsema. Na jaren niet aan de herdenking in de Hollandsche Schouwburg te hebben (kunnen) deelnemen, was ik er afgelopen Jom Hashoa bij. Ook droeg ik voor het eerst na jaren weer mijn mageen David, die ik op mijn vijftiende kreeg van mijn leraar Joodse les Aaron Poolman. Een tastbaar symbool van zijn gedachtegoed, onder meer als overlevende van Bergen-Belsen.

Wat een gotspe om in de Schouwburg Halsema te moeten aanhoren. Het al ginnegappend en handenschuddend plaatsnemen van een zwart bekeppelde demissionair minister-president was al moeilijk te verstouwen, Halsema aanhoren was werkelijk *the limit*. Uiteraard ontbrak het niet aan de politiek correcte prietpraat over opkomend antisemitisme enzovoort, maar hoe vals, misplaatst en tenenkrommend klonk dat in de context van de betogers die een paar honderd meter verderop met Palestijnse vlaggen zwaaiden en de bekende mantra te berde brachten over 'rivers and a sea', gedoogd door de politie (waar, mogen we aannemen, Halsema de baas van is).

De vraag is niet langer: hoe komt Haman in de hagada? Nu is het: hoe houden we zijn geestelijke nazaten weg van herdenkingen als Jom Hashoa? Tegelijkertijd ben ik blij dat er nog altijd Joodse harten zijn die kloppen in de hoop ooit een waarachtig vrij volk te zijn in het land van Zion en Jeruzalem.

Frank Hendriks, Bussum

Protest tegen Netanyahu

Op de variapagina's van NIW 30 wordt melding gemaakt van het initiatief tot een wekelijkse demonstratie om steun te betuigen aan de gijzelaars in Gaza en hun families. Dit onderschrijf ik van harte. Dit wordt echter samengevoegd met de eis dat de democratisch gekozen regering-Netanyahu aftreedt. Deze combinatie kan ik niet maken. Zo'n geluid tegen de Israëlische regering (met name buiten Israël) benaamt mij vanwege de overlap met de vele Israëlviandige overtuigingen. Steunbetuiging brengt eenheid, protest staat voor verdeeldheid. Dit kan niet in één demonstratie samengaan.

D. van Dam, Oude-Tonge

AGENDA

30 mei, 20.00 u, Amsterdam • Forumavond *Joodse vrouwen in de media*. Wat betekent het als vrouw in de media een Joodse stem te laten horen, en wat houdt die stem eigenlijk in? Met Esther Porcelijn, Natascha van Weezel, Femmetje de Wind, Ronit Palache, Esther van Fenema en hoofdredacteur NIW Esther Voet. Locatie na aanmelding via bij.crescas.nl.

31 mei, 17.30 u (inloop 17.00 u), Amsterdam • *Davar acher, een andere talkshow*, met onder anderen producent Alain de Levita over tv-serie *De Joodse Raad* en actrice Sam Ghislaine over de tv-serie *Oogappels*. LJG, Zuidelijke Wandelweg.

2 juni, 12.30–17.15 u, Utrecht • Inspiratiemiddag van stichting Pardes, over het recent vertaalde

Devariem van de Britse opperrabbin Jonathan Sacks (1948–2020). Theoloog Alain Verheij en judaïcus Marcus van Loopik bespreken hun visie op het vijfde boek van de Tora. Deelname 15 euro. Info en locatie ontvangt u na inschrijving via stichtingpardes@gmail.com.

2 juni, 15.00 u, Amsterdam • Jaarconcert Jiddisj koor Hejmisj. Amstelkerk, Amstelveld 10. Info: hejmisjzain.nl, reserveren via finance@hejmisjzain.nl.

2 juni, 15.00 u, Delft • Concert door het All Star Klezmer Quartet. Het ensemble brengt een mix van klezmer, gipsy en Sefardisch-Joodse muziek. Met Michael Marang, Noa Eyl, Daniël Luca en Gabriël Barbalau. Synagoge Delft, Koornmarkt 12. Kaarten via synagogedelft.nl.

↑ Sjoelbak

Beeldend kunstenares Rita Bruinsma-Vjodorowa sprak op 15 mei in Sneek over haar schilderij waarin de verdwenen lokale synagoge en een later op dezelfde plek gevestigde speelgoedwinkel samenkomen.

↓ Goed geconserveerd

NIW-redactrice Achsa Vissel bekeek op het Griekse eiland Aegina de 2300 jaar oude, goed bewaarde mozaïekvloer van wat ooit de lokale synagoge was.

FOTO: SOPHIE HOEBERECHTS

OPROEP

In opdracht van de gemeente Venlo wordt onderzoek verricht naar onderduikers in de Tweede Wereldoorlog. In plaatsen als Arcen, Belfeld, Blerick, Steyl, Tegelen, Velden en Venlo zijn minimaal 150 Joden ondergedoken geweest. Deels zijn hun namen bekend, daarnaast zijn er tientallen anonieme meldingen. Voor een compleet beeld roepen onderzoekers Jos Benders en Ragdy van der Hoek voormalige onderduikers en/of nabestaanden op informatie te delen. Graag reageren via onderduik@venlo.nl of 077-359 7200 (stadsarchief).

↑ Sefer blijkt Tjechisch

Kiddoesj bij de LJG Twente met van links af: Sir Jeffrey Ohrenstein, voorzitter van de Memorial Scrolls Trust, Bert Oude Engberink, voorzitter LJG Twente en de Tsjechische ambassadeur René Miko om te vieren dat van een Torarol uit 1855 is vastgesteld dat die afkomstig is uit het Tsjechische Brno.

FOTO: JOCHANAN VAN ZIJL

↑ Tussen Boeda en Pest

51 jongeren van de liberaal-Joodse jongerenorganisatie Netzer namen van 9 tot 12 mei deel aan een reis naar de Hongaarse hoofdstad.

↓ Onafhankelijkheidsfeest

Feestelijke bijeenkomst in de LJG Amsterdam op Jom Haätzmaot.

FOTO: BARRY MEHLER

← Donald vertelt

Donald de Leeuw (I) vertelde op basisschool de Horizon in Zoetermeer voor geïnteresseerde kinderen over zijn oorlogsverleden.

Opgericht 4 augustus 1865 is het NIW het oudste nieuws- en opinieblad in Nederland. Het beoogt onafhankelijk informatie te verschaffen aan en over de Joodse gemeenschap in Nederland. Het NIW is een uitgave van de Stichting Nieuw Israëlietisch Weekblad.

Bestuur: Gideon Simon (voorzitter), Mikhael Gorin (vicevoorzitter/penningmeester), Ran Sasson, Paul Brill, Avital Lievendag en Wouter Hes

Commerciële exploitatie:
Stichting NIW, Amsterdam, www.niw.nl

Postadres:
Postbus 59733, 1040 LE Amsterdam

Contact over abonnementen en bezorging:
t (088) 110 20 63, e NIW@spabonneeservice.nl

Contact (redactie):
t (020) 627 62 75, e redactie@niw.nl

Hoofredacteur: Esther Voet
Redactie: Bart Schut (adjunct-hoofredacteur), Achsa Vissel, Jeroen van Heemskerck Düker (eindredacteur), Ruben Gischler
Medewerkers: Frits Barend, Paul Damen, Rivka Hellendall, Binyomin Jacobs, Yanki Jacobs, Hans Knoop, Nausicaa Marbe, Alyssa Pais, Ronit Palache, Esther Porcelijn, Jaron Sahla, Elly Sijes-Krukziener, Daniel Stuiver, Michel en Asjer Waterman
Correctie: J.E. Schut-Semeins
Redactiesecretariaat: Marianne Troostwijk-Nap

Vormgeving:
Marc Bulters

Abonnementen/administratie en prijzen:
NIW abonneeservice, Antwoordnummer 10016
2400 VB Alphen aan den Rijn
t (088) 110 20 63, e NIW@spabonneeservice.nl
Nederland: per jaar € 189,50
per half jaar € 98,50, per kwartaal € 50,50
Europa: per jaar € 277,75
Rest van de wereld inclusief Israël:
per jaar € 430,70
Digitaal abonnement: per jaar € 102; per kwartaal € 28,50; proefabonnement 7 weken € 10
Studentenabonnement: per jaar € 93,50
Abonnementsgeld dient bij vooruitbetaling te worden voldaan. Abonnementen kunnen per nummer ingaan en worden automatisch verlengd, tenzij een maand voor het verstrijken van de abonnementsperiode schriftelijk bericht van opzegging is ontvangen. Losse nummers: € 5,50.
Rekeningnummer: NL 15ABNA 0514220279
BIC code: ABNA NL2A

Ook op cd-rom. Inlichtingen: Dedicon, Postbus 24, 5360 AA Grave, t (0486) 486 495, www.dedicon.nl

Adverteren/familieberichten:
gsm: 06-51181777, mail: samuel@niw.nl
Advertenties kunt u aanleveren tot maandag 12.00 uur in de week van verschijning. Familieberichten kunt u aanleveren tot en met de dinsdag in de week van verschijning.
Afwijken van de deadline in overleg. Op verzoek kunnen wij uw advertentie opmaken. Advertenties en advertentieteksten bij voorkeur per e-mail aanleveren. Indien wij uw advertentie of familiebericht opmaken ontvangt u vóór plaatsing een proef. Proeven worden alleen per e-mail verstuurd. Kosten, ontstaan door te laat, foutief, c.q. niet geplaatste advertenties, kunnen niet op het NIW worden verhaald.

Rekeningnummer: NL59 ABNA 0561781303
BIC-code: ABNA NL2A

Druk: Vellendrukkerij BDU, Werkendam
ISSN 0166-1949

maror

Een vitale wereld van kleur en vorm

Frieda Hunziker

Amsterdam 1908-1966

Geiten achter hekken

olieverf op doek 100 x 100 cm

verso gesigneerd en te dateren 1953

In de permanente opstelling van het Stedelijk Museum in Amsterdam hangt een schilderij van Karel Appel naast een schilderij van Frieda Hunziker (1908-1966). Een sterker beeld van het belang van Hunziker kan niet worden gegeven. Hiermee heeft zij de toonaangevende plaats in de Nederlandse naoorlogse kunst gekregen die haar toekomt. Wim Hazeu, biograaf van onder meer M.C. Escher, Lucebert en Paul de Lussanet en schrijver van een monografie van Hugo Claus, verdiepte zich in leven en werk van Frieda Hunziker. Het resultaat is het verhaal van een vrouw die kleuren deed gloeien en een

vormtaal vond die uniek wordt genoemd. Van jongs af aan geeft zij blijk van artistieke talenten en een sterke eigenheid en ambitie, waardoor zij in haar tijd niet onopgemerkt bleef. Maar na haar dood raakte zij in de overwegend mannelijke kunstenaarswereld op de achtergrond. Vanaf 8 juni 2024 besteedt Simonis & Buunk in Ede met een tentoonstelling aandacht aan Frieda Hunziker. Met ruim 80 werken, direct afkomstig uit de familie, volgen we Frieda's ontwikkeling vanaf de oorlogsjaren tot aan haar laatste schilderij. Veel schilderijen zijn niet eerder getoond en komen nu voor het eerst in de verkoop.

**Kom kijken, kijken en
misschien wel kopen
www.simonisbuunk.nl**

SIMONIS & BUUNK
een keur aan kunst

Notaris Fischerstraat 19, 27, 30
6711 BD Ede Tel. 0318 652888
info@simonisbuunk.nl